

Följande artikel (ur tidskriften *Arkiv*, nr 1, 1972) handlar om den fackliga politik som fördes av det *icke*-Komintern-anslutna Sverges Kommunistiska Parti (SKP), som senare bytte namn till Socialistiska Partiet (SP) och som ofta brukar kallas ”kilbomspartiet”.

Bernt Kennerström

Kommunistisk facklig politik 1929-1932

Som en följd av kursförändringen inom den Kommunistiska Internationalen 1928-29 kom flera av dess medlemspartier att splittras. Det mest betydelsefulla av de ”höger”-kommunistiska partier, som då uppstod var Sverges Kommunistiska Parti (i allmänt tal kallat kilbomskommunisterna). Bakgrunden till och formerna för denna sprängning har jag behandlat i annat sammanhang.

Följande uppsats tar upp utvecklingen inom kilbomspartiet som för enkelhetens skull kommer att benämnas SKP, medan det kominterntroga partiet, ”sillénkommunisterna”, betecknas som kominternpartiet.

Ett av de högerkommunistiska partiernas och gruppernas huvudproblem under denna tid var deras mellanställning mellan å ena sidan den dominerande socialdemokratiska fackliga apparaten med dess lojalitetskrav och den av den Kommunistiska Internationalen förespråkade fackliga konfrontationspolitiken.

Min behandling av SKP:s fackliga politik mellan 1929 och 1932 belyser på en rad punkter konsekvenserna av en sådan mellanställning.

Principerna för SKP:s fackliga arbete

Den fackliga politik, som partiet utarbetade åren närmast efter partisprängningen, stod i nära samband med de diskussioner, som fördes med anledning av Enhetskommitténs kapitulation inför LO-ledningens motangrepp under 1929¹ Innebörden av denna diskussion låg i att parti-minoriteten inte tvekade att ta de yttersta konsekvenserna av en revolutionär opposition: att riskera utslutning ur LO, medan partimajoriteten inför ett sådant hot var beredd att göra avkall på den revolutionära oppositionen.

Detta ställningstagande fick partiet efter sprängningen att mycket energiskt deklarerera sin anslutning till den kominterntradition, som gav partiets fackliga politik sitt stöd, framför allt den som med kraft fastslagits av Lenin vid Kominterns andra kongress² och som sedan i allt väsentligt upprepats fram till den sjätte kongressen 1928. Det var två inslag i denna tradition, vilka partiet nu betonade skarpare än kanske någonsin tidigare: nödvändigheten för kommunister att arbeta inom de reformistiska fackföreningarna samt att till varje pris bevara den fackliga rörelsens enighet.

På partikongressen omedelbart efter sprängningen framhöll man i den fackliga resolutionen, att ”den avgörande kampen mot fackföreningsbyråkratin skall genomföras inom fackföreningarna på arbetsplatserna” och med gillande citerade man från Kominterns program: ”Att verka i reaktionära fackföreningar – skickligt erövra dem, vinna de breda, fackligt organiserade massornas förtroende, avsätta och uttränga de reformistiska ledarna från deras positioner – det är en av de viktigaste uppgifterna under revolutionens förberedelseperiod:”³

¹ Jfr. Bernt Kennerström ”Sprängningen av SKP 1929”, *Zenit* 23/1971 [På marxistarkivet: [Zenit om SKP/VPK – en artikelsamling](#)]

² Den klassiska skriften är Lenins ”Radikalismen” – kommunismens barnsjukdom, som utgavs till den andra kominternkongressen.

³ *Leninismen åt arbetarklassen. Protokoll vid Sverges Kommunistiska Partis åttonde kongress 16-18 november 1929*, s. 90 f.

Den andra frågan, kampen för facklig enhet, innehöll två aspekter. Den ena anknöt till en gammal kommunistisk paroll om behovet av hundraprocentiga fackföreningar, att få hela arbetarklassen fackligt organiserad samt att få till stånd en sammanslagning mellan LO och SAC. Till dessa önskemål underströk man återigen sin anslutning.⁴

Den andra aspekten, däremot, var betydligt mer kontroversiell. Den anknöt nära till debatten kring Enhetskommittén och gällde i hur hög grad fackligt anslutna kommunister skulle underordna sig stadgar och direktiv från en reformistisk ledning. Det är uppenbart, att om den första principen skulle kunna upprätthållas, så måste kommunister i mycket stor utsträckning tvingas acceptera en reformistisk lednings åtgärder, även om dessa skulle komma att riktas direkt mot den kommunistiska verksamheten. Det är spänningen mellan dessa båda principer, underordning eller motstånd, som framför allt sätter sin prägel på den fackliga diskussionen inom och mellan de båda kommunistiska partierna under åren 1929-1934.

Samtidigt som man på den åttonde kongressen både i resolutionen och i flera tal starkt betonade nödvändigheten av att arbeta inom fackföreningsrörelsen⁵, så förekom det inget klart ställningstagande till den fråga, som vi skulle kunna kalla disciplinfrågan. Tvärtom innehöll resolutionen en passus, som tycktes gå i motsatt riktning till det övriga innehållet. ”Där fackföreningsbyråkratin använder stadgar och avtalsbestämmelser för hindrande av arbetarnas kamp och befrämjande av arbetsköparnas intressen kan arbetarna icke böja sig för detta”.⁶ Det vore dock felaktigt att se detta uttalande som ett uttryck för partiets fackliga linje, det bör snarare betraktas som ett taktiskt utspel i partikonflikten. Kongressdebatten i den fackliga frågan skapar nämligen ett helt annat intryck. Helt naturligt kom denna att domineras av frågan om Enhetskommittén och det intressanta är att ingen talare framförde önskemål om att få kommittén aktiverad. Däremot föreslog ett par ombud dess omedelbara likvidering.⁷ När man trots detta beslöt bibehålla organisationen var det uteslutande för att förhindra att kominternpartiet lade beslag på den.⁸

I ett par programmatiska skrifter, som utkom strax efter partikongressen, framhålles återigen kommunisternas skyldighet ”att under alla förhållanden arbeta bland massorna, att under inga förhållanden eller från något håll låta sig provoceras till avskiljande från dessa.”⁹ Det vore alltså en överdrift att säga att partiet hade en oklar inställning till disciplinfrågan. Den reella innebörden i de ovan återgivna ståndpunkterna är ett reservationslöst accepterande av den fackliga legalismen. Det som saknas är ett entydigt erkännande av detta sakförhållande. Detta tillstånd varade dock inte länge. Det som framför allt tvingade partiet att fullständigt precisera sin inställning var kominternpartiets uppslutning bakom den tredje periodens fackliga ultravänsterlinje och det är i polemiken mot denna som SKP:s fackliga linje till fullo klargörs.

I likhet med SKP betonade kominternpartiet, att ”huvudvikten alltjämt måste läggas på arbetet bland de organiserade massorna i de reformistiska fackföreningarna”¹⁰ och man förklarade sig vara motståndare till att kommunister lämnade dessa för att bilda nya. ”Det nuvarande läget i Sverge motiverar inte en sådan kurs, varför dylika tendenser och stämningar var helst de framträder avgjort måste bekämpas.”¹¹

⁴ Ibid. s. 91.

⁵ Ibid. Emil Andersson, s. 47 och Vahlstedt s. 50.

⁶ Ibid. s. 91.

⁷ Ibid. Henriksson och Lundvall, s. 51.

⁸ Detta motiv uttalades aldrig öppet på kongressen, vilket däremot skedde på ett AU-möte, som föregick den. AU-protokoll 5.11.1929.

⁹ Karl Kilbom, *Revolutionär samlings*, (Stockholm 1930), s. 23 och Emil Andersson, *Leninistisk fackföreningspolitik*, (Stockholm 1930), s. 5 ff [finns på marxistarkivet: [Leninistisk fackföreningspolitik](#) – Red anm]

¹⁰ Teser och resolutioner antagna av SKP:s åttonde kongress 30 nov.-2 dec. 1929, s. 55.

¹¹ Ibid. s. 66.

I detta avseende anknöt man åtminstone verbalt till samma kominterntradition som SKP. Det nya låg i stället i hur man förordade, att detta arbete skulle bedrivas. Redan under debatten kring Enhetskommittén hade partiminoriteten demonstrerat sin ovilja att kapitulera inför LO-ledningens ultimatum. Denna hållning framfördes nu i generella former. ”Genomförandet av denna linje kräver ett beslutsamt genombrytande av fackföreningslegalismen, av de reaktionära fackförbundsstadgarna och borgerliga lagarna.”¹²

Den kommunistiska politiken fick således inte låta sig begränsas av fackliga stadgar, samtidigt som det förklarades vara ”en farlig opportunistisk illusion att (som renegaterna Kilbom & C:O.) antaga, att vi under nuvarande förhållanden skulle kunna erövra den reformistiska fackförbundsapparaten.”¹³

I stället för att följa stadgarna och inifrån arbeta för att erövra fackföreningarna måste partiet inrikta sig på ”skapandet av en massbasis för den revolutionära fackliga oppositionen”.¹⁴ En av de viktigaste uppgifterna för denna organisation, som senare fick namnet Röd Facklig Opposition, RFO, skulle bli att ställa sig i ledningen för arbetarnas fackliga strider. Det är just i denna fråga som ett av de mest utmärkande dragen i ultravänsterns fackliga politik låg. En öppen facklig konflikt var, ansågs det, alltför allvarlig för att kunna anförtros reglementsensligt valda och under fackföreningens kontroll stående strejkkommittéer. ”Arbetarklassen behöver speciella kamplödningar för ledningen av sina ekonomiska strider ... Dessa speciella kamplödningar skall väljas underifrån av alla arbetare, såväl organiserade som oorganiserade”.¹⁵

Genom dessa uttalanden hade kominternpartiet dragit upp de väsentligaste beståndsdelarna i sin nya fackliga politik. Såväl de principiella argumenten som deras praktiska tillämpning framkallade en skoningslös kritik från det svenska kommunistpartiet. Komintern-kommunisternas påstående, att de inte eftersträvade någon sprängning av den fackliga rörelsen, togs inte på allvar. ”Hela den fackliga inställningen talar ett annat och tydligare språk.”¹⁶ Man framhöll, att ett kvarstannande inom den fackliga rörelsen var otänkbart, om man samtidigt förordade en taktik som satte den ur spel. Så var det till exempel ett ofrånkomligt krav från SKP:s sida, att ledningen för en strejk måste tilldelas en stadgeenlig strejkkommitté och man fann det helt otänkbart, att oorganiserade skulle tilldelas samma rättigheter och inflytande som organiserade. SKP tog helt avstånd från kominternpartiets relativt höga uppskattning av de förra och menade, att de i stället utgjordes av arbetare, som helt saknade klassmedvetande.¹⁷

Emil Andersson påvisade i en artikel, hur ett tillsättande av kamputskott med nödvändighet måste leda till sprängning av den fackliga rörelsen. ”Själva åtgärden att vid sidan om fackföreningarna utse ’kamputskott’, vilka därtill också består av oorganiserade, är en fackligt organisationsvidrig handling.”¹⁸ Även om kamputskotten lokalt kunde räkna med stöd från en majoritet av arbetarna, måste tanken bestämt avvisas, då ett sådant kamputskott i realiteten skulle försvaga arbetarnas styrka. I motsats till ett fackligt strejkutskott saknade kamputskottet helt stöd från den samlade fackliga rörelsen, vartill kom avsaknaden av ekonomiska resurser till att föra en strid. Emil Andersson framhöll fyra viktiga följder av kamputskotten; de splittrade den fackliga rörelsen, försvagade arbetarnas kampfront, medförde att revolutionära arbetare drevs bort ur fackföreningarna samt, som en konsekvens av det sista, att reformister-

¹² Ibid. s. 55.

¹³ Ibid. s. 57.

¹⁴ Ibid. s. 65.

¹⁵ Ibid. s. 62.

¹⁶ FD 5.9.1930. (Fackliga skadegörare.)

¹⁷ *Leninismen åt arbetarklassen*, s. 88. FD 16.12.1930. (Splittringen av fackföreningsrörelsen.)

¹⁸ Emil Andersson, ”Kamputskott” eller av fackföreningarna valda strejkutskott. FD 26.9.1931.

nas ställning stärktes. ”De som propagerar tillsättande av sillénska ‘kamputskott’ begår således en förbrytelse mot arbetarklassen”.¹⁹

Kominternpartiets direkta uppmaning till stadgebrott framtvingade också en precisering av SKP:s ställningstagande i detta avseende. Till skillnad från partikongressen 1929 blev detta nu helt entydigt och utan omsvep. ”Vårt parti arbetar inom de fackliga organisationerna för att på organisationsmässigt sätt verka för förändringar av stadgar och kongressbeslut o. d., den enda framgångs metod som kan ge positivt resultat, medan sillénarna upphöjt till princip att bryta gällande stadgar och kongressbeslut”. SKP skulle vidare alltid sträva efter att ”på övertygelsens väg erövra flertalet medlemmar inom de fackliga organisationerna för den kamptaktik och de aktionsmetoder som vi anser vara de för klassen bästa. Förutsättningen härför är, det säger sig självt, att arbetet bedrivs inom ramen för av befintliga stadgar och kongressbeslut. Någon annan framkomlig väg att vinna de fackligt organiserade arbetarmassorna gives icke”.²⁰

Kominternpartiets förnekande av möjligheten att inifrån vinna fackföreningsrörelsen avvisades således av SKP. En radikal förändring av den svenska fackföreningsrörelsen kunde ske genom majoritetsbeslut och även om en sådan strävan mötte motangrepp från den fackliga ledningen, fick dessa enbart bekämpas med stadgeenliga metoder. Detta otvetydiga ställningstagande fick en betydelsefull konsekvens för SKP:s fackliga politik; i flera lokala fackföreningar förekom det kommunistisk styrelsemajoritet eller kunde partiet i övrigt räkna med en medlemsmajoritet. Denna lokalt begränsade övervikt fick dock inte utnyttjas till att i strid med t. ex. förbundsledningen eller LO-ledningen driva av ledningarna icke sanktionerade strider; partiet måste ta avstånd från de s.k. vilda strejkerna. Detta kan ses som en självklar följd av att man accepterade de fackliga stadgarna, men det dröjde, innan man öppet ville erkänna just denna konsekvens. I den fackliga resolution, som antogs på partiets nionde kongress 1932, återfinns dock ett utomordentligt klart ställningstagande i denna fråga. ”Sillénarnas försök att åstadkomma lokala ‘vilda strejker’ är endast provokatoriska åtgärder för att med reformisternas medverkan slå sönder fackföreningarna. En lokalt begränsad arbetsnedläggelse utan respektive förbunds eller övriga arbetares stöd kan icke föra arbetarna till seger mot ett väl organiserat arbetsköparvälde. De som vet detta, men ändå söker förmå arbetarna till dylika ‘vilda strejker’, begår ur klassens synpunkt brottsliga handlingar”.²¹ Resolutionen godkändes av kongressen, men då den senare slutgiltigt skulle formuleras av arbetsutskottet reagerade Kilbom mot det ovan citerade uttalandet. Han vände sig mot att man så ovillkorligt avvisat vilda strejker. Det var, hävdade han, nödvändigt att i en revolutionär situation gå i strejk även mot ledningen. Vidare kunde han inte godta, att man som partiets huvudlinje fastslog fackförbunds godkännande av konflikter. ”Vår linje är att mana arbetarna till kamp även mot ledningens vilja. Kan inte i resolutionen slå fast något som vi bekämpar i verkligheten. Måste räkna med att reformisterna aldrig vill strid”.²²

Arbetsutskottet lät sig dock inte övertygas av Kilboms argument utan höll fast vid den ursprungliga formuleringen. Själv menade Kilbom, att det i sak inte förelåg några meningsmotsättningar och till stor del hade han rätt. Längre fram skall vi nämligen se, att det föreligger en väsentlig skillnad mellan att mana till kamp mot den fackliga ledningen och att själv genomföra en sådan. Det som Kilbom framför allt ogillade var att partiet så öppet klargjort sin underordning under den existerande fackföreningsledningen.

¹⁹ Ibid.

²⁰ *FD* 9.1.1931. (Skall fackföreningsrörelsen splittras eller stärkas.) För ett annat uttalande i samma anda jfr J. P. Dahlén, En uppgörelse med silléneriet, *FD* 11.3.1930. ”En styrelse för en arbetarnas organisation bör avsättas på samma sätt som den tillkommit: genom majoritetens av den samlade organisationens vilja och beslut.”

²¹ *Protokoll vid Sverges Kommunistiska Partis nionde kongress 14-16 maj 1932*, s. 94.

²² AU-protokoll 30.5.1932.

Därmed var också det formella innehållet i partiets fackliga linje definitivt fastslaget. Konflikten mellan önskemålet att i alla lägen driva en revolutionär facklig politik och å andra sidan önskemålet att kvarstanna inom fackföreningsrörelsen genom att i allt foga sig efter dess stadgar hade för kominternpartiet lett till seger för den första linjen och för SKP för den andra. Den villkorlösa uppslutningen bakom gällande stadgar var visserligen inte explicit uttalad 1929, men den utgjorde en naturlig konsekvens av de då fastslagna fackliga principerna och den av kominternpartiet framtvungade preciseringen innebar ingen reell förändring.

Partidisciplin och fackligt arbete

Kraven på partimedlemmarna i deras fackliga arbete att underordna sig och försöka genomföra partiets fackliga linje kunde ge upphov till svåra lojalitetsproblem särskilt när det rörde sig om medlemmar i facklig förtroendeställning. Problemen och svårigheterna kring dessa krav fick en klargörande belysning i samband med Metalls avtalsförhandlingar vintern 1931/32. I förbundets förhandlingsdelegation ingick två kommunister, J. V. Engvall från Hofors samt Oscar Westerlund från Södertälje, den senare partimedlem sedan 1917 och under flera år vice ordförande i Metall och därigenom partiets högst uppsatte förtroendemän.

I slutet av september 1931 hade Verkstadsföreningen och Järnbruksförbundet sagt upp avtalen och förutskickade krav på lönereduceringar i de kommande förhandlingarna.²³ Då förhandlingar kom till stånd under oktober månad framförde arbetarsidan önskemål, som närmast innebar en prolongering av det tidigare avtalet, och förhandlingarna bröt så småningom samman. Mellan den 4-5 december sammanträdde så förbundets verkstadskonferens för att ta ställning till det uppkomna läget. Det framgick då, att förhandlingsdelegationen var splittrad i två grupper, en majoritetsgrupp med Westerlund som främste talesman, vilken principiellt förkastade varje tanke på lönereducering, medan minoriteten under förbundsordförande Fritiof Ekman var beredd att godta en dylik. Samma motsättningar framkom också under järnbrukskonferensen, som hölls något senare.

Sedan regeringen tillsatt en medlingskommission återupptogs förhandlingarna mellan den 16-21 december inför denna. Mycket snart nådde man ett totalt dödläge och under intensiv press från såväl kommissionen som från Ekman gav Westerlund efter för att möjliggöra fortsatta förhandlingar och övergav sitt principiella motstånd mot en lönereducering.²⁴ Engvall följde sedan också Westerlunds handlingssätt. Sedan arbetarsidan således godkänt denna principfråga följde konsekvenserna därav snabbt; förhandlingsdelegationerna för järnbruken och verkstäderna godtog ett av medlingskommissionen utarbetat förslag till lönesänkning.

SKP:s linje i denna fråga hade inte utarbetats i detalj, men den var tveklöst mot en lönereducering.²⁵ Till följd av Westerlunds och Engvalls agerande hade partiet försatts i en ytterst obehaglig situation. Samtidigt som det avvisat lönesänkingskravet hade två partimedlemmar i ansvarig och inflytelserik ställning helt brutit mot partiets linje. Kominternpartiet dröjde heller inte med att utnyttja den pinsamma situationen till kraftiga angrepp mot SKP.²⁶

Det var uppenbart, att de båda partimedlemmarnas disciplinbrott kunde få allvarliga följder för partiet och den 4 januari 1932 sammanträdde den högsta partiledningen för att ta ställning till det inträffade.²⁷ Till mötet hade dessutom infunnit sig en delegation från Södertälje

²³ Allmänt se Pär-Erik Back, *Svenska Metallindustriarbetareförbundets historia 1925-1940*, (Stockholm 1963) s. 283 ff.

²⁴ Skildringen av detta händelseförlopp enl. Emil Anderssons redogörelse i AU-protokoll 4.1.1932.

²⁵ Partiets allmänna riktlinjer hade dragits upp redan den 14 juli. Utförligare om detta i följande avsnitt. I *FD* 17-22 dec. finns klara uttalanden mot lönesänkning.

²⁶ *Ny Dag* 22.12.1931. (Medlingsförslaget) och 31.12.1931. (Ja eller nej!)

²⁷ AU-protokoll 4.1.1932.

kommunistiska arbetarkommun, där Westerlund var medlem. Denna delegation iklädde sig närmast rollen som åklagare och fordrade omedelbar uteslutning av de båda kommunisterna ur partiet. ”För Westerlund finns över huvud taget intet försvar. Vi måste kunna svara sossarna, att när en kommunist skadar arbetarnas intressen, så sparkas han iväg ur partiet.” Om man tolererade ett sådant handlingssätt så skulle disciplinkravet komma att framstå som helt meningslöst. ”Kamraterna kunde inte ute i fackorganisationerna kämpa för partiets linjer, när Westerlund själv brutit dem.”

Partiledningen ställde sig i stort helt avvisande till södertäljekommunisternas krav.²⁸ Emil Andersson erkände visserligen, att Westerlunds agerande varit partiet till skada och att inte bara partimedlemmar utan i ännu högre grad partianslutna funktionärer måste rätta sig efter partiets fackliga linje. Men längre än till en skarp varning ville inte partisekreteraren sträcka sig.

Andra medlemmar inom partiledningen kom dessutom att rikta öppen kritik mot den närvarande delegationen från Södertälje. Flyg förklarade sig således vara ”förvånad och smärtsamt berörd av södertäljekamraternas uttalanden, som visar att vi trots allt ännu har mycket kvar av elitteori i partiet.” Uteslutningskravet ville han närmast stämpla som ett utslag av ”silléneri”. Om man skulle följa sådana principer, ”så måste partiledningen hädanefter gå emot val av partikamrater till fackliga funktionärer, emedan det vore att fullständigt utelämna dem.”

Av denna sista infallsvinkel drog Kilbom de längst gående konsekvenserna. Han tog helt avstånd från uteslutningskravet och stämplade södertäljekommunisterna som ”rättshaverister” och ”principryttare”. Det grundläggande felet hos dessa låg nämligen i deras överdrivna optimism ”beträffande möjligheten av bedrivande av kommunistisk politik inom fackorganisationerna.” För partiet gällde det i stället att genom utvidgat fraktionsarbete stärka den fackliga ställningen. Så länge som partiets fackliga styrka var otillräcklig kunde man inte förvåna sig över att enstaka funktionärer inte förmådde upprätthålla partiets linjer. En uteslutning av Westerlund och Engvall skulle inte förbättra partiets fackliga position. Det viktigaste var inte att till varje pris upprätthålla ett orimligt disciplinkrav utan söka bevara en uppnådd position av relativt stort inflytande.

Även Oscar Samuelsson anslöt sig till Kilboms tankegångar. ”Skulle vi på samma sätt döma övriga funktionärer, så skulle vi utesluta nästan allesammans.” Den långa och stundtals mycket hetsiga diskussionen avslutades med att partiledningen genomdrev att uteslutningskravet bordlades för ytterligare utredning av arbetsutskottet.

Men partiledningens bemödanden att släta över det inträffade stötte på motstånd inte bara från Södertäljekommunen utan från flera av partiets distriktsstyrelser och kommuner. Hälsinglandsdistriktets uppfattning formulerades lika kortfattat som otvetydigt av dess ordförande Erik Westlin. ”Hur länge tänker ni dröja med att skicka iväg Westerlund i Stockholm och Engvall i Hofors? Tills den ena organisationen efter den andra ramlar sönder. Finns det icke partidisciplin? Är inte partiets linjer till för att följas och skall man inte kämpa för dem?”²⁹

Frågan togs ånyo upp i Södertäljekommunen, vilken nu enade sig om ett uttalande av betydligt större skärpa än vad dess delegater tidigare framfört.³⁰ Sedan man framhållit, att partidisciplinen var en av de absolut viktigaste egenskaperna hos ett kommunistiskt parti och som inte kunde modifieras utan att dess kommunistiska karaktär gick förlorad, avslutade man sin

²⁸ Endast två, Edoff Andersson och Gustav Gustavsson, visade större förståelse för uteslutningskravet. De innehade båda fackliga förtroendeposter. Den förre ombudsman i FCPF och den senare ordf. i Livsmedels avd. 6 Stockholm.

²⁹ Hälsinglands Distrikt av SKP – SKP 4.1.1932.

³⁰ Södertälje kommunistiska arbetarkommun – SKP AU 9.1.1932.

skrivelse med ett kraftfullt angrepp mot partiledningens ställningstagande. ”Skulle AU icke bifalla vår riktiga kommunistiska uppfattning kommer kommunen att taga frågan under förnyad behandling. Ty det är vår bestämda uppfattning att partiledningen i så fall för oss in på vägar som leder till upplösning i partiet. Det har aldrig varit vår mening att så småningom bli ett socialdemokratiskt parti, utan vill vi i fortsättningen förbli ett KOMMUNISTISKT PARTI.”

Kommunen i Hällefors fordrade, att om AU inte beslöt om uteslutning, så måtte frågan föras ut till allmän omröstning bland partiets medlemmar.³¹ Partiledningens agerande hade således gett upphov till en omfattande proteströrelse inom partiet³² och samtidigt fortsatte *Ny Dag* sin kampanj.³³ Det var uppenbart, att ledningens ställningstagande blev allt mer ohållbart och allvarligt för partiets ställning.

Samtidigt som den inre och yttre kritiken mot partiet växte komplicerades ytterligare Metalls avtalsförhandlingar. Det medlingsbud, som förbundets underhandlare godkänt, förkastades av medlemmarna, en inställning som stöddes av *Folkets Dagblad*.³⁴ Som svar på motpartens beslut att genomföra kraftiga lönesänkningar fattade förbundsledningen beslut om en partiell arbetsnedläggelse från och med den 17 januari, vilket bemöttes av hot om allmän lockout, som skulle träda i kraft den 24 januari. Innan en storkonflikt hunnit utbryta sammankallade medlingskommissionen till nya förhandlingar, varvid den presenterade ett förslag, som blott innebar obetydliga eftergifter för arbetarsidan. Trots detta lät förbundet förslaget gå ut till omröstning bland medlemmarna, vilka denna gång godkände detsamma.

Samtidigt som partiet upprepade sin tidigare framförda kritik, tillstyrkte Westerlund även detta andra medlingsförslag. Engvall, däremot, hade tagit intryck av partiets kritik och tog avstånd från det sista medlingsförslaget. Westerlunds fortsatta lydnadsbrott tillika med den inre partioppositionen tvingade nu partiets ledning till handling. Partisekretariatet sammanträdde och beslöt enhälligt förorda Westerlunds uteslutning samt att Engvall tilldelades en varning.³⁵ Den 27 januari samlades arbetsutskottet med Westerlund själv närvarande. Under påtagligt vänliga former meddelade Emil Andersson honom partisekretariatets uteslutningsbesked, samtidigt som han tackade honom ”för de goda insatser han tidigare alltsedan partiets bildande 1917 gjort rörelsen”.³⁶ Westerlund, å sin sida, förklarade, att han förstod partiets handlingssätt och försäkrade vidare, att ”partiet icke skulle behöva bevittna honom som fiende till vår rörelse.”

I både Anderssons och Westerlunds uppträdande ligger införstådd deras uppfattning att vara offer för principer, vilka de själva inte tog på fullt allvar, men som de till följd av andra omständigheter likväl tvingades acceptera.

Arbetsutskottet antog sedan ett förslag till kommuniké, som utarbetats av Andersson och Flyg, vari Westerlunds uteslutning tillkännagavs. I uttalandet, som var påfallande försonligt formulerat, föredrog man att söka förklara Westerlunds beteende framför att fördöma det. Som särskilt betydelsefulla faktorer framhövs Westerlunds svåra ställning vid underhandlingarna och hans känsla av att inte ha haft tillräckligt stöd bland förbundets medlemmar för partiets linje. ”Men även efter att vederbörlig hänsyn tagits till dessa och andra omständlig-

³¹ Hällefors kommunistiska arbetarkommun – SKP AU 10.1.1932.

³² Protestskrivelser har ytterligare påträffats från följande tre kommuner: Munkfors 11.1., Handen 14.1. och Tidaholm 30.1. Av en marginalanteckning i Westlins brev framgår, att även Stockholmsdistriktets styrelse framfört protester.

³³ Se t.ex. *Ny Dag* 14.1.1932. (Förrädarnas taktik i Metall.)

³⁴ *FD* 11.1.1932. (Arbetarnas nej.)

³⁵ Partisekretariatets protokoll 25.1. 1932.

³⁶ AU-protokoll 27.1.1932.

heter som varit avgörande för Westerlunds ställningstagande och efter synnerligen grundlig prövning av saken finner AU att Westerlund skulle gått emot vederlagsförslaget, även i så måtto att han bekämpat det och även röstat emot detsamma.”

Diskussionen kring fallet Westerlund belyser två väsentliga företeelser. I motsats till partiets medlemmar såg partiledningen hellre till en medlems formella innehav av en facklig förtroendepost än till den materiella sidan av saken; medlemmens plikt att föra ut en kommunistisk politik. Flera inom partiledningen gick dock ännu längre än så; de förespråkade inte bara ett pragmatiskt motiverat undantag från disciplinkravet utan motiverade sitt ställningstagande med ett närmast principiellt avståndstagande från möjligheten att driva traditionellt utformad kommunistisk politik inom de reformistiska fackföreningarna. Framför allt till följd av det aktiva ingripandet från flera partimedlemmar blev denna grupp aldrig i tillfälle att bestämma det slutgiltiga ställningstagandet.

Kan man säga, att detta händelseförlopp belyser en allmän företeelse inom det kommunistiska partiet? Frågan är svår att besvara. Eftersom partiet så kraftigt betonade den fackliga legaliteten, uppstod det få situationer, där dess principfasthet behövde prövas, framför allt då vad gällde frågor av stadgekaraktär. Partiet hade få medlemmar i fackliga förtroendeställningar av sådan betydelse att de behövde komma i konflikt med LO- eller förbundsledning. Men ett par händelser, där partimedlemmar bröt mot kraven på kommunistiskt fackligt uppträdande, ger vid handen att inställningen till Westerlund inte var ett undantag.

Under december 1929 fördes förhandlingar om ett nytt riksavtal för skoindustrin. I arbetarsidans förhandlingsdelegation ingick tre kommunister, däribland ombudsmannen för Sko & Låders avdelning 17 i Örebro, Sten Andersson. Sedan förhandlingarna strandat utarbetade medlaren ett sammanjämningsförslag, ”som under inga förhållanden kunde stå i samklang med de minimikrav som uppställt som villkor för en acceptabel uppgörelse”.³⁷ De tre kommunistiska förhandlingarna hade dock samtliga stött detta medlingsförslag. Sten Anderssons agerande väckte stor förbittring bland Örebrokommunens medlemmar och den stegrades ytterligare, då det stod klart, att Andersson inte lät sig påverkas av denna opinion utan fortsatte att stödja förslaget, även då det gick ut till omröstning. Av den anledningen hade kommun- och fraktionsstyrelsen beslutat entlediga honom från ordförandeposten i fraktionen. Hans uppträdande ansågs dessutom så allvarligt att man önskade få partiledningens tillstånd att utesluta honom ur partiet.

Partiledningens reaktion präglades av en påfallande förvirring. ”För det första dimper denna fråga ner på oss som en blixtnedslag från klar himmel.”³⁸ Det visade sig, att man över huvud taget inte kände till att partimedlemmar deltagit i avtalsförhandlingar, då ingen av dem i samband med dessa tagit kontakt med partiledningen. Redan detta förfaringsätt fann man ”i hög grad klandervärd”. Därtill kom, att Sten Andersson redan tidigare visat prov på dylikt beteende. Under förbundets representantskapsmöte tidigare samma år hade han ”ställt till obehag för partiet.” Men trots att man från partiledningens sida ytterligare bidrog med anklagelsepunkter mot ombudsmannen blev slutsatsen likväl, att Sten Andersson inte borde uteslutas ur partiet. ”Medlemsskapet i partiet får vi handskas varsamt med.” Örebrokommunen rekommenderades att inte gå längre än till att tilldela honom en allvarlig varning.

Sedan partiledningen tillkännagivit sin ståndpunkt var en uteslutning inte längre att tänka på och Örebrokommunen nöjde sig med att tilldela Sten Andersson en varning. Beslutet meddelades arbetsutskottet³⁹, som givetvis inte hade några invändningar att rikta mot åtgärden.⁴⁰

³⁷ Örebro kommunistiska arbetarkommun – SKP AU 17.12.1929.

³⁸ SKP – Örebro kommunistiska arbetarkommun 31.12.1929.

³⁹ Örebro kommunistiska arbetarkommun – SKP 13.1.1930.

Problemen kring förhållandet mellan parti och partimedlem i hög facklig ställning illustrerades ånyo några månader senare. Från partiets ordförande och tillika facklige ledare i Jönköpings distrikt, Herman Stark, riktades kraftig kritik mot partiets agerande i avtalsförhandlingarna för pappersindustrin 1930.⁴¹ Han menade, för det första, att partiet överlämnat initiativet till *Ny Dag* i kampen mot förbundsledningen och att kampanjen i *Folkets Dagblad* måste föras ”mångdubbelt skarpare än hittills.” För det andra tog han upp det läge som uppstått till följd av uppträdandet från den ende kommunisten i förhandlingskommissionen, Erik Jansson från avdelning 68 i Hallstavik. De centrala förhandlingarna hade lett fram till ett avtal, som accepterats av båda parter. Men innan avtalet definitivt kunde godkännas, måste en rad lokala ackordsregleringar fixeras. Dessa förhandlingar hade dragit ut på tiden och pågick ännu den 20 mars då man tagit för givet, att de skulle vara avklarade. I denna situation gick partiets linje ut på att få till stånd en gemensam uppgörelse över hela fältet och att inte isolera arbetarna vid de återstående brukna.

Erik Jansson hade inte följt denna linje och därigenom ”gjort en handling som kommer att skada partiets anseende för lång tid framåt.” Stark, själv organiserad i Pappers, hade försökt föra ut partiets paroller, vilket visade sig vara synnerligen besvärligt, då meningsmotståndarna använde Janssons handlingssätt ”som en sköld mot oss när vi kritiserat reformisternas ställning till denna uppgörelse.” Stark slutade med att kräva att partiet ”måste ta avstånd från kamrat Jansson ... och rehabilitera sig inför arbetarna.”

Från partiledningens sida instämde man i Starks kritik över partiets svaga agerande, men detta såg man som en följd av Erik Janssons uppträdande. Partiet hade inte kunnat ingripa aktivt i förhandlingarna, då Jansson trots upprepade framställningar ihärdigt vägrat att ta kontakt med partiledningen. Detta hade lett till att man inom partiledningen var okunnig om förhandlingarnas innehåll och utveckling och ingenting vetat om avtalsförslagets utformning, än mindre om Janssons eget ställningstagande.⁴²

Då man slutligen fick kontakt med Jansson hade denne därvid erkänt, att han medvetet undvikit att meddela sig med partiet, emedan förhandlingarna varit sekretessbelagda. Han hade inte vågat kringgå denna bestämmelse av rädsla för att ”få förbundet på sig.” Detta var, förklarades i brevet, en ”fullständigt ohållbar argumentering”.

Erik Jansson hade således begått en rad medvetna disciplinbrott, men när han senare ställdes till svars för dem, så erkände han sina felsteg och partiledningen hade ännu inte tagit ställning till om några åtgärder skulle vidtas mot honom. I detta fall var det detsamma som att man avstod därifrån.⁴³

Även om dessa tre fall skiljer sig från varandra i fråga om betydelse, så uppvisar de alla ett gemensamt mönster. I samtliga fall rörde det sig om partimedlemmar som innehade fackliga förtroendeposter och som i denna ställning låtit vad de bedömde som facklig lojalitet få företräde framför den kommunistiska lojaliteten. I reaktionen på dessa disciplinbrott visade det sig vidare, att känslan och övertygelsen av nödvändigheten att upprätthålla partidisciplinens krav var betydligt mer utvecklad bland partiets medlemmar och mellanfunktionärer än inom den högsta partiledningen, där man tycks ha varit beredd att tolerera även långt gående disciplinbrott bara för att få behålla en partimedlem inom en ledande facklig position. Westerlunds handlingssätt var väl i och för sig inte allvarligare än de båda andras, men till skillnad från dem var Westerlund en alltför bemärkt person för att händelsen skulle kunna tystas ned. Av

⁴⁰ SKP – Örebro kommunistiska arbetarkommun 19.1.1930.

⁴¹ Herman Stark – SKP 25.3.1930.

⁴² SKP – Herman Stark 28.3.1930.

⁴³ Detta var inte första gången Erik Jansson var föremål för partiledningens missnöje. Se partisekretariatets protokoll 25.2.1930, där man begär en skriftlig förklaring till en liknande förseelse från hans sida.

den anledningen kunde en stark medlemsopinion framtvinga hans uteslutning. När däremot, som i de båda andra fallen, disciplinbrotten inte nådde ut till en större allmänhet, kunde partiledningen utan större svårighet genomdriva sin linje.

SKP och facklig kamp under depressionen

Den period under vilken SKP skulle tillämpa sin fackliga strategi sammanföll till stor del med den svenska kapitalismens kris. Dess konsekvenser på det fackliga planet var av två slag. Å ena sidan medförde den en allvarlig försvagning av den fackliga rörelsens kampmöjligheter; i en tid av hastigt stigande arbetslöshet förlorade strejkvapnet i styrka. Den andra sidan av denna företeelse var en förstärkning av motståndarens möjligheter att genomdriva sina villkor.

Dessa effekter av den ekonomiska krisen uppenbarade sig i Sverige med full tydlighet under hösten 1931. Arbetsgivarföreningen fordrade en generell uppsägning av avtalen och krävde långtgående lönereduceringar. Sedan den svenska regeringen upphävt guldmyntfoten den 21 september modifierade Arbetsgivarföreningen sina avtalsuppsägningskrav till att gälla de tre betydelsefulla förbunden Metall, Sågverks och Pappers.⁴⁴

Den 6 oktober sammanträdde LO:s representantskap till ett extra möte för att försöka ta ställning till hur de kommande förhandlingarna borde föras.⁴⁵ Mötet präglades av en påfallande villrådighet och framför allt av en känsla av maktlöshet och flera ledamöter var redan införstådda på att en lönereducering inte kunde undvikas. Den allmänna osäkerhetskänslan medförde, att inget beslut om fackföreningsrörelsens ställningstagande kunde fattas, utan man uppdrog åt sekretariatet att noga följa händelseutvecklingen. Kontrasten mellan SAF:s aggressiva och bestämda uppträdande och LO:s passiva och villrådiga sammanfattar på sitt sätt både det aktuella och det kommande fackliga läget.

Redan innan SAF fastslagit sin linje hade SKP på ett utvidgat AU-sammanträde den 14 juli, där dessutom ett tiotal fackligt aktiva partimedlemmar deltog, utförligt behandlat de paroller, som partiet skulle framföra i samband med avtalsförhandlingarna.⁴⁶ Emil Andersson öppnade överläggningarna med att framhålla hur viktigt det var att partiet noga övervägde vilken taktik man borde välja för att öka organisationens politiska inflytande bland de fackligt anslutna arbetarna. Om man försummade detta, så ”behövs inte många snedsprång och missgrepp för att partiet ska förlora i inflytande och isoleras i viss mån från arbetarna under en avtalsrörelse.”

Närmast gällde det att ta ställning till frågan om avtalsuppsägning eller inte. Därvidlag måste partiet ta en viss hänsyn till den aktuella krisens verkningar, men, underströk partisekretären, dessa fick inte vara avgörande för hur man skulle ställa sig. Partiet måste alltid kämpa mot att krisens ekonomiska bördor skulle bäras av arbetarklassen. Men innan man slutgiltigt band sig för en linje gällde det att analysera om det verkliga förelåg subjektiva och objektiva förutsättningar för kamp och seger. Man kunde således inte generellt gå in för en avtalsuppsägning, utan partiet måste ta ställning till varje industrigren för sig. För sågverksindustrin borde partiets linje vara uppsägning av avtalet, såväl av de allmänna bestämmelserna som av löneavtalet, ”även om möjligheterna att i denna situation kunna förbättra avtalet något nämnvärt icke är så stora.” Anderssons förslag till förbättringar höll sig också inom ramen för de allmänna bestämmelserna.

Metallavtalet borde också uppsägas med krav på förbättringar av de allmänna bestämmelserna samt garantier för minimiförtjänster vid ackordsarbete. Vad slutligen gällde pappers- och

⁴⁴ Ragnar Casparsson, *LO under fem årtionden*, del II, (Stockholm, 1948) s. 266 f.

⁴⁵ *Ibid.* s. 267 ff.

⁴⁶ AU-protokoll 14.7.1931.

massaindustrin rekommenderade han en prolongering av gällande avtal. De negativa erfarenheterna av de norska massaarbetarnas kamp nyligen samt de svenska företagarnas väntade kraftiga reduceringskrav talade för en sådan linje.

Emil Anderssons genomgång av det fackliga läget utmynnade således i försiktigt hållna krav på smärre förbättringar samt status quo. Den fackliga rörelsen befann sig inte i någon offensiv position och en av dess viktigaste uppgifter var att förhindra en lönesänkning. En sådan, menade Andersson, skulle kunna hota fackföreningsrörelsens framtid; risken fanns att många arbetare av besvikelse skulle lämna sina fackliga organisationer. SKP skulle därför i sina paroller ovillkorligt uttala sig mot varje krav på lönereducering.

Några av de fackligt aktiva kommunisterna vände sig mot Anderssons förslag till uppläggning av den fackliga taktiken. De efterlyste i stället ”en direkt positiv linje om vi skall kunna hävda oss” och fordrade en avtalsuppsägning över hela linjen.⁴⁷ Även om till exempel metall- och pappersarbetarna förordade en prolongering borde partiet skapa en offensivanda bland arbetarna och försöka genomdriva avtalsuppsägning.

Ingen annan av de till mötet inbjudna stödde dock denna inställning och inom partiledningen kunde den räkna med kraftigt motstånd. Oskar Samuelsson menade, att de tagit alltför lättvindigt på de ekonomiska problemen. Landet befann sig i en lågkonjunktur, något som man inte kunde bortse ifrån vid sitt ställningstagande. ”Tror inte vi vinner så mycket på propaganda och storordighet vid själva avtalsuppsägningen, om vi sedan måste ta en reträtt. Vi ska inte vid alla tillfällen gå in för offensiven.”

Emil Andersson betonade återigen de begränsningar krisen medförde av möjligheterna att kämpa för bättre arbetsvillkor och varnade för risken att partiet skulle kunna isoleras från arbetarna, som själva i vissa fall kunde väntas ta avstånd från en allmän avtalsuppsägning.

Kilbom var den i partiledningen, som kraftigast vände sig mot offensivlinjens förespråkare. Han tog helt avstånd från, som han såg det, deras ”överbudningspolitik” och menade, att man fick vara beredd på att acceptera en förlängning av avtalen. ”Går vi in för prolongering i en period då arbetsköparna går in för lönedepressningar och får arbetarna med på vår linje, kan vi också vara förvissade om att arbetarna sedan ser upp till partiet som det parti, vilket företräder deras intressen.”

Sammanfattningsvis kan vi säga, att partiet inte gick den väntade depressionen till mötes med överdrivna förhoppningar om möjligheten att genomföra en offensiv facklig politik. Det gällde först och främst att utarbeta en facklig politik, som kunde vinna arbetarnas förtroende och stöd. Det vann man emellertid inte med överdrivna krav i en omöjlig situation utan genom att utforma dem i enlighet med den givna situationens objektiva möjligheter. Att läget var ogynnsamt för arbetarna, som nu hade att inta en svår försvarsposition, därom var man enig. Men därtill korn också tvivel på partiets möjligheter att med framgång kunna hävda ens status quo-linjen. ”Inte betyder det så mycket vad vi ställer för krav i en situation, då arbetsköparna har offensiven, som nu är fallet”.⁴⁸

Den pessimism, som kom till uttryck vid AU-mötet, kan också – om än bara indirekt – avläsas i partiets propaganda inför avtalsförhandlingarna. Sedan SAF den 1 oktober uppsagt avtalet för Metall samt varslat om uppsägning för Sågverks och Pappers utgav partiet i slutet av denna månad en facklig propagandaskrift, som skulle ligga till grund för dess agerande.⁴⁹ I denna återfinns inte någon konkret paroll för de uppsägningsberörda förbunden. Inte heller tar författaren upp de svårigheter, som depressionen orsakat för den fackliga rörelsen och som

⁴⁷ Ibid. s. 11 f. (Gösta Blomberg och Fritz Johansson.)

⁴⁸ Ibid. s. 15. (Carl Bergström.)

⁴⁹ Carl Bergström, *Sydows testamente*, (Stockholm, 1931).

bestämt partiets handlingssätt. Partiledningens avvisande av en lönesänkning upprepas men nu med tillägget, att arbetarklassens levnadsstandard måste upprätthållas genom en indexreglering av de nya lönerna. Detta tillsammans med några av de allmänna bestämmelser, som AU-mötet behandlat⁵⁰, är de enda konkreta krav, som förs fram. Det föreligger därför en disproportion mellan uppmaningen ”Ingen frivillig eftergift, ingen undfallenhet, utan frisk framåtanda är vad som behövs”⁵¹ och det materiella innehållet bakom dessa uppmaningar. Ibland framgår det, att författaren såg den kommande avtalsrörelsen ur ett annat perspektiv. De svenska fackorganisationerna, vars omfattning och penningtillgångar gjorde dem ytterst starka, fick inte genom ständiga reträtter få sin stridsmoral försämrad. ”Nu fordras det sammanhållning och enig vilja till seger.” Den fackliga kampen tilldelades här ett egenvärde; den skulle inte föras för att vinna stora framgångar – i den riktningen gavs inga paroller – utan för att upprätthålla den fackliga slagkraften, som nu hotades av motståndarnas offensiv. ”Sedan 1909 har inte den svenska arbetarklassen varit i ett allvarligare läge än nu.”⁵²

Metall var det förbund, som först gick ut i förhandlingar och vi såg i ett tidigare avsnitt, hur två ledande kommunistiska fackföreningsmän inom förbundet inom kort fronderade mot partiets linje.⁵³ Sedan Oscar Westerlund givit upp sitt motstånd mot en lönereducering framlade den tillsatta medlingskommissionen ett förslag, som gick ut på en maximal sänkning av timlönen med fyra procent och av ackordslönen med sex.⁵⁴ Arbetarsidan tillstyrkte förslaget, som sedan utsändes för omröstning till medlemmarna. SKP undvek i detta läge att bryta sekretessen kring förslaget, vilket däremot *Ny Dag* gjorde den 29 december, samtidigt som tidningen i kraftiga ordalag uppmanade arbetarna att tillbakavisa förslaget.⁵⁵ Denna åtgärd föranledde förbundsordförande Ekman att offentligt uttala sig för medlingsförslaget och framhålla, att en lönereducering i det aktuella läget var ofrånkomlig, ett uppträdande för vilket han sedan fick uppbära åtskillig kritik även i det egna lägret. Trots, eller förmodligen på grund av Ekmans inbrott, avvisade en klar majoritet medlingsförslaget och den 9 januari meddelades medlingskommissionen, att det måste anses vara förkastat.

Folkets Dagblads hållning under denna fas av förhandlingarna präglades av en påfallande försiktighet. Tidningen hade undvikit att bryta sekretessen⁵⁶, men när detta hade skett grep man ändå inte aktivt in i handlingen. Visserligen uttalade man sig mot en lönereducering, men uppmaningarna var inte särskilt kraftfullt formulerade.⁵⁷ Partiets något tveksamma agerande måste säkert till stor del ses som en följd av Westerlunds uppträdande. Man ville inte offentligt desavouera honom, men samtidigt kunde man inte stödja honom, därav bristen på energisk och målmedveten agitation.

Verkstadsföreningen mötte avvisandet av medlingsförslaget med en ännu kraftigare lönereducering, som skulle träda i kraft den 17 januari. På detta svarade Metall med en partiell strejk från dagen därpå, som berörde ungefär en tiondel av förbundets medlemmar. För att förhindra en hotande storlockout framlade medlingskommissionen ett nytt förslag, som innehöll helt obetydliga förbättringar. *Folkets Dagblad* tog bestämt avstånd från förslaget,

⁵⁰ Det hade bl.a. framförts önskemål om 14-dagars semester och likalönsprincipen för manligt och kvinnligt arbete.

⁵¹ Bergström, a.a. s. 20.

⁵² Ibid. s. 17. Denna tankegång hade, som vi redan sett, framkommit på AU-mötet.

⁵³ Se s. 33 ff.

⁵⁴ För detta och allmänt om förhandlingarna se Pär-Erik Back, a.a., s. 292 ff.

⁵⁵ *Ny Dag* 29.12.1931.

⁵⁶ *FD* medgav, att man känt till innehållet i förslaget men beslutat respektera önskemålen om sekretess. *FD* 31.12.1931.

⁵⁷ ”Från arbetarhåll har vi ingen som helst anledning att förneka det nuvarande lägets svårigheter.” *FD* 7.1.1932. (Motiverar läget lönereduktioner?) ”Allt som allt, hr Ekman har icke lyckats anföra några bärande skäl för att metallindustrins arbetare skulle acceptera den föreslagna lönereduktionen.” *FD* 4.1.1932.

men någon kritik av den fackliga ledningens taktik i avtalsförhandlingarna kunde inte märkas.⁵⁸ Först den 28 januari, samma dag som utslutningen av Westerlund offentliggjordes, lät man publicera ett uttalande av Metalls avdelning i Iggesund, som kraftigt fördömde den förda strejktaktiken, vilken den fann vara ”ingenting annat än en väl iscensatt manöver för att ge arbetarna den föreställningen, att ledarna vill motarbeta en lönereducering.”⁵⁹ Vidare krävde avdelningen löpande avtal med högst en månads uppsägningstid, inga lönereduceringar samt indexreglerade löner. Men dessa paroller, som ju nära överensstämde med partiets tidigare, fördes aldrig vidare av tidningen och dess protester mot förbundsledningen, sedan majoriteten av arbetarna godkänt det nya förslaget⁶⁰, var inte helt övertygande.⁶¹

Avtalsförhandlingarna hade fått en olycklig inledning för SKP; Kominternkommunisterna kunde sägas ha tagit initiativet och trängt tillbaka SKP som drivande oppositionskraft. SKP:s agerande får dock inte ses som representativt för dess fackliga politik. Som tidigare framhållits måste partiet ha hämmats betydligt av Oscar Westerlunds frondering, som gjorde det svårt att konsekvent och kraftfullt vända sig mot en politik, som man ändå själv – om än bara indirekt – i viss mån var ansvarig för.

Samtidigt med metallförhandlingarna pågick avtalsförhandlingarna för sågverksindustrin.⁶² Sedan dessa strandat tillsattes samma medlingskommission som för metallområdet. Under dess ledning pågick förhandlingar mellan den 26 januari och 6 februari och ledde till att båda parter accepterade ett lönesänkingsförslag för ackordslöner med 9 procent och för timlöner med 6 procent. Förslaget, som utsändes till omröstning, tillstyrktes oreserverat av förbundsledningen, som återopade det svåra ekonomiska läget, den internationella konkurrensen och den utbredda arbetslösheten.

Denna gång tog *Folkets Dagblad* ingen hänsyn till önskemålet om sekretess, utan redan den 8 februari lät man offentliggöra avtalsförslaget, samtidigt som man energiskt uppmanade sågverksarbetarna att förkasta det.⁶³ Hudiksvallsdistriktets samorganisation, som dominerades av SKP avvisade kraftigt det utsända förslaget, samtidigt som förbundsledningen fördömdes för att den kunnat ge det sitt samtycke.⁶⁴ Vid omröstningen visade det sig, att förbundets medlemmar tog ställning mot förbundsledningens rekommendationer och avlog förslaget. Likväl antogs förslaget av förbundsledningen. Man stödde sig därvidlag på en stadgeparagraf, som sade att för arbetsnedläggelse fordrades, att förbundsstyrelsen hade belägg för att minst 3/5 av de berörda medlemmarna stödde en sådan.

Folkets Dagblad stämplade denna motivering som ett ”ovanligt smart juristeri”.⁶⁵ Det som det här gällde var inte att ta ställning till frågan om strejk eller inte utan till ett avtalsförslag. Förbundsledningen borde ha följt medlemmarnas uppfattning och försökt uppnå ett bättre avtal. ”Men förbundets högsta ledning i samråd med Landsorganisationen ville inte gå denna

⁵⁸ FD 22.1.1932. (Nej!)

⁵⁹ FD 28.1.1932. Denna kritik hade sedan länge framförts av *Ny Dag*, som uppmanade metallarbetarna att välja egna aktionskommittéer och på egen hand utvidga strejken. Se t.ex ND 14.1.1932 (Förrädarnas taktik i Metall). SKP fördömde denna linje såsom en ”sprängkil, som slås in i fackföreningsrörelsen mitt under brinnande strid.” FD 14.1.1932.

⁶⁰ Inom verkstadssektorn var en knapp majoritet mot, men tillsammans med rösterna från järnbruken blev det majoritet för. (17991 mot och 18684 för). Back a.a. s. 304.

⁶¹ FD 5.2.1932. (Jubel över lönereduceringarna i Metall). Frånvaron av kritik över Metalledningens taktiska agerande kontrasterar påfallande mot de förbundsinterna anklagelserna för valhänthet och oskicklighet. Ibid. s. 295 f och 300 ff.

⁶² Allmänt se Casparsson, a.a. s. 280 ff.

⁶³ FD 8.2.1932.

⁶⁴ Ibid. FD 13.2.1932 publicerade en likartad protestresolution från Sundsvalls samorganisation.

⁶⁵ FD 16.2.1932. (Nederlaget.)

fackligt demokratiska väg. Den valde att låta minoriteten bestämma över majoritetens livsvillkor för ett år framåt.”

Förbundsledningens handlingssätt kunde bemötas på flera sätt av oppositionen. Komintern-kommunisterna manade till direkt aktion mot det träffade avtalet.⁶⁶ Avdelning 35 i Svartvik efterkom uppmaningen och iscensatte en vild strejk, men helt isolerad var den dömd att misslyckas och dess enda resultat blev att kominternpartiets sympatisörer i Svartvik uteslöts ur förbundet. SKP vände sig med skärpa mot denna linje och varnade för flera vilda strejker, vilka skulle försvaga och splittra förbundet, samtidigt som det blev möjligt för förbundsledningen att göra sig av med de revolutionära arbetarna.⁶⁷ Man förstod arbetarnas förbittring, men ”Svartvik rycker sig loss från den nödvändiga klassolidariteten.”⁶⁸ I enlighet med partiets legalistiska linje accepterade man uppgörelsen som ett ofrånkomligt faktum. Uppgörelsen med ”reformistdiktaturen” skulle ske i stadgeenliga former på den kommande kongressen⁶⁹ och partiets opposition tog inga andra konkreta uttryck än ett krav på extrakongress.⁷⁰

Massastrejken

jämförelse med Metall och Sågverks var SKP:s läge betydligt gynnsammare inom Pappersindustriarbetarförbundet. Av representantskapets 15 medlemmar var fyra partianslutna kommunister⁷¹ och fem av förbundets största avdelningar hade kommunistisk styrelsemajoritet.⁷²

Avtalsförhandlingarna mellan Pappers och dess båda motparter Pappersmassaförbundet och Pappersbruksförbundet hade förts i ett mycket kärvt klimat.⁷³ Kraven på en sänkning av de bäst betalda arbetarnas löner med 20 procent och de sämst betaldas med nära 9 procent bemöttes av förbundet med krav, som i huvudsak innebar en prolongering av gällande avtal samt smärre förbättringar för den sämst betalda arbetargruppen. Under större delen av december 1931 fördes förhandlingar utifrån dessa helt oförenliga ståndpunkter och utan att någon gav vika.

Inför förhandlingarnas återupptagande den 16 januari inkallade förbundsledningen till ett sammanträde med underhandlingskommittén, ombudsmännen och representantskapet till den 13 januari för att ta ställning till förbundets kommande agerande.⁷⁴ Närvarande var också från LO-ledningen sekreterare Per Bergman och kassör Johan Olov Johansson tillsammans med ordförandena från Metall och Sågverks, Fritiof Ekman och August Lindberg.

Pappers förtroendeman G. O. Strand framhöll för de församlade arbetarsidans svårigheter att genomdriva sina krav. Eftersom motståndarna inte skulle ge vika gällde det för förbundet att inta en ståndpunkt, som kunde förhindra en allmän konflikt. Strands eget förslag var att ge

⁶⁶ *Ny Dag* 16.2.1932. ”Nu gäller det att beträda den väg som RFO har visat, nämligen strejk över hela linjen.”

⁶⁷ *FD* 25.2.1932.

⁶⁸ *FD* 19.2.1932.

⁶⁹ *FD* 4.3.1932.

⁷⁰ SKP:s förhoppningar på den kommande kongressen korn inte att infrias. Med röstsiffrorna 171 mot 21 uttalade den sitt förtroende för förbundsledningens handlingssätt mot ett kommunistiskt förslag om misstroendevotum. Casparsson, a.a., s. 287.

⁷¹ Henning Carlsson, Johan Karlsson, Bernhard Eriksson och Erik Jansson. Partiansluten var även förbundets statistikförare J. V. Kumblad. Henning Carlsson ingick även i underhandlingskommittén.

⁷² Det gällde följande avdelningar: 15 Iggesund, 30 Essvik, 1 Fagervik, 68 Hallstavik samt 128 Nyhamn.

Framgår av ett upprop undertecknat av ordförandena i dessa avdelningar återgivet i *FD* 23.7.1932.

⁷³ Allmänt Torvald Karlbom, Pappersindustriarbetarnas fackliga organisationshistoria, (Stockholm, 1945), s. 270 ff. Se även Casparsson a.a. s. 287 ff.

⁷⁴ Protokoll fört vid extra sammanträde med Sv. Pappersindustriarbetarförbundets styrelse och representantskap i Stockholm 13.1.1932. (Arbetarrörelsens arkiv, Stockholm.)

underhandlingskommittén frihet att förhandla på basis av en lönereduktion i nivå med 1928 års överenskommelse.

Strands inledning föranledde en häftig opposition från framför allt de kommunistiska ledamöterna, vars talan i huvudsak fördes av Henning Carlsson och Johan Karlsson. Gentemot Strands förslag presenterade de ett avtalsförslag, som nyligen antagits av Sundsvallsdistriktet, som bland annat krävde väsentliga löneförhöjningar för de sämst betalda.⁷⁵ Detta förslag, som helt avvisades av de övriga ledamöterna, kom heller inte att ligga till grund för den kommande diskussionen. Huvudproblemet var nu inte att genomföra löneförhöjningar utan att undvika en lönesänkning och avfärdandet av sundsvallsförslaget väckte inga protester från kommunisterna. Däremot vände de sig kategoriskt mot varje försök att tillmötesgå motståndarnas krav på lönereduktion. Hellre än att godta detta borde förbundet ta strid.⁷⁶

Den kommunistiska uppfattningen kritiserades av flera socialdemokrater och av en stämpades den som ”facklig spekulation och inte facklig strategi.”⁷⁷ Detta omdöme motiverades med att kommunisterna var beredda att inleda en konflikt utan att vara säkra på en seger och i medvetande om att ett nederlag var tänkbart. Carlsson bemötte kritiken i ett närmast principiellt utformat ställningstagande. ”Arbetarna anse, att de pengar som finnes i förbundskassan skall användas till att försöka uppehålla sin levnadsstandard. Beträffande politiska spekulationer så har jag aldrig sagt, att jag är medveten om att en konflikt kommer att sluta med nederlag. Tvärtom tror jag, att vi med användande av våra resurser ha möjlighet att slå tillbaka reduceringen, och om vi misslyckas ha vi i alla fall gjort ett försök och därmed utnyttjat organisationen för sitt ändamål.”⁷⁸

Med denna inställning kunde inte Carlsson räkna med stöd från socialdemokraterna, men de skarpaste angreppen kom inte från de egna förbundskollegerna utan från August Lindberg och Per Bergman. Den förre stämplade resonemanget som helt ansvarslöst, medan den senare kände sig ”beklämd”, då han hörde Carlsson. ”Detta är fullständigt oförenligt med all facklig strategi. En facklig rörelse får lov att ge akt på läget och vad vi kan uträtta och inte fasthålla vid det negativa: vi vill inte. Den får finna sig i att få på käften. Att ingen vill ha reducering är klart, men en sak är vad vi vill och en annan vad vi kan få.”⁷⁹

Efter Bergmans inlägg skärptes debattläget påtagligt. ”Sekretariatets styrka beror inte på hur högt dess sekreterare kan skrika ... Vi har förut fått taga både segrar och nederlag i våra fackliga strider och det får vi nog göra även i fortsättningen”,⁸⁰ replikerade Henning Carlsson, medan Johan Karlsson vände sig direkt mot LO-funktionärerna. ”De förorda lönereduceringar för folket men inte för sig själva.”⁸¹

Sedan den upprörda diskussionen avslutats förelåg till slutgiltig omröstning två förslag; Robert Anderssons⁸² enligt vilket man i alla avseenden skulle sluta upp bakom status quo-linjen och Strands m. fl. som gav underhandlarna tillstånd att motta även andra förslag till prövning, om uppgörelse utan konflikt kunde nås. Med 18 röster mot 6 gav konferensen sin

⁷⁵ Ibid. s. 12. Sundsvallsdistriktet företrädde i representantskapet av Johan Karlsson.

⁷⁶ ”Vi skall åtminstone slåss först och försöka om vi kan avvärja en sådan. Blir det storlockout kanske Landsorganisationen för en gångs skull kan visa tänderna och göra en historia av det hela.” Ibid. s. 6 (Henning Carlsson).

⁷⁷ Ibid. s. 7 (Ombudsman L. Em. Eriksson).

⁷⁸ Ibid. s. 8. I den sista meningen återfinns vi samma tankegång, som tidigare understrukits. Se s. 16 f.

⁷⁹ Ibid. s. 10.

⁸⁰ Ibid. s. 11.

⁸¹ Ibid. s. 11.

⁸² Robert Andersson ingick i förbundsstyrelsen och hade under debatten delvis stött de kommunistiska kraven.

anslutning till det senaste förslaget, varefter de fyra kommunisterna omedelbart anmälde sina skriftliga reservationer.⁸³

Till skillnad från händelserna vid metallförhandlingarna hade den kommunistiska representationen i Pappers inte vikit från den av SKP uppdragna linjen, utan den hade tvärtom energiskt propagerat för densamma och inte låtit sig påverkas av motståndet från såväl andra förbundsmedlemmar som från LO-representanterna.

Under en avtalskonferens de båda följande dagarna vidhöll Henning Carlsson vid partiets ståndpunkt. När han där lade fram ett förslag enligt vilket underhandlingskommittén inte fick godkänna någon lönereducering, visade det sig, att detta krav här mötte betydligt större gensvar än tidigare. Av de från fackföreningarna valda ombuden röstade inte mindre än 32 för Carlssons förslag, medan förbundsstyrelsens bara fick 17 röster. Då sedan även ombudsmän, förbundsledning och representantskap avgett sina röster avvisades Carlssons förslag med röstsiffrorna 40 mot 37, medan 3 kominternkommunister ställde sig ”neutrala”.⁸⁴

Accepterandet av förbundsledningens krav fick dock inga omedelbara följder, då motparten stod kvar vid sina omfattande reduceringskrav och den 24 januari tillsatte regeringen en medlingskommission. I detta läge vände sig förbundsledningen till Carlsson med en begäran att han måtte släppa kravet på förbättringar för grupp 3, de lägst betalda arbetarna. Innan Carlsson bestämde sig tog han kontakt med partiledningen för att inhämta dess uppfattning.⁸⁵ Själv förkastade han det begärda önskemålet och han fick stöd för sin hållning inom arbetsutskottet, där man ”inte fann någon som helst anledning att ge vika på denna punkt, innan arbetsköparna ens det allra minsta frångår sina oblyga nedpressningskrav på 20 procent.”⁸⁶ Henning Carlssons ställning bedömdes vidare som taktiskt mycket stark och gynnsam för partiets inflytande bland arbetarna. Ett villkorslöst uppgivande av den intagna ståndpunkten vore skadligt för partiet. ”Vi kommer lätt på glid ifall vi nu faller undan.”⁸⁷

Arbetsutskottet fattade även ett formellt beslut om att Henning Carlsson skulle fasthålla vid sina krav men med rättighet att manövrera, om så skulle behövas. Vidare uppdrog man åt partiets fackliga utskott att stå i nära kontakt med honom. Senare samma kväll tog Carlsson ånyo kontakt med arbetsutskottet. Han ville nu ha dess tillstånd att uppge kraven för grupp 3 mot att förbundsledningen förband sig att inte träffa någon uppgörelse vid bordet och mot ett löfte att sända ut eventuellt avtalsförslag till omröstning bland medlemmarna. Arbetsutskottet gick Carlsson till mötes och rev upp sitt nyss fattade beslut.⁸⁸

Den tillsatta medlingskommissionen kunde inte ena parterna och den 17 februari bröt förhandlingarna definitivt samman och Pappersmasseförbundet lät meddela, att man från den 23 februari skulle genomföra lönereduktioner, som varierade mellan 12 och 6 procent. På detta svarade arbetarsidan med att utlysa en partiell strejk från den 23 samma månad. Arbetsnedläggelsen skulle ske vid fabrikerna i Munksund, Obbola, Östrand, Sandarne, Skutskär, Iggesund, Skoghäll och Deje. Flera av dem var platser, där SKP kunde räkna med starkt inflytande.

⁸³ Ibid. s. 12. Detta innebar inte, att kommunisterna släppt kravet på förbättringar för de sämst betalda. Först sedan detta utan votering avvisats, slöt man upp bakom Robert Anderssons förslag.

⁸⁴ Protokoll fört vid Svenska Pappersindustriarbetarförbundets avtalskonferens 14-15 januari 1932. Jfr också brev från SKP Hugo Lif Deje 29.1.1932.

⁸⁵ AU-protokoll 2.2.1932.

⁸⁶ Ibid. s. 1. (Emil Andersson). Oscar Öhman framhöll också, att partiet hade den största anknytningen till grupp 3, varför kravet måste upprätthållas.

⁸⁷ Ibid. s. 2. (Edoff Andersson). Den enda avvikande rösten kom, som så ofta, från Oscar Samuelsson. ”Det finns inga utsikter till seger, när industrin redan slagit igen.” Carlsson borde uppge sitt krav, om förbundsstyrelsen lovade fasthålla vid status quo.

⁸⁸ Ibid. s. 5.

Tanken bakom denna åtgärd var att tvinga Pappersmasseförbundet till en allmän lockout, varigenom LO:s understödsskyldighet skulle träda i kraft. Den föreslagna taktiken kritiserades av Johan Karlsson, som i stället fordrade, att förbundet skulle gå in för en total arbetsnedläggelse den 23.⁸⁹ Karlsson vann inget stöd för sin linje, men hans kritik visade sig snart vara befogad. Företagarna genomförde nämligen en kamouflerad lockout, på så sätt att de successivt inställde driften på en rad arbetsplatser utan att därvid samtidigt utfärda lockout. Därigenom lyckades man också framgångsrikt bemöta förbundsledningens stridstaktik.

I *Folkets Dagblad* kritiserades också den förda kampmetoden och tidningen krävde allmän strejk inom hela pappersindustrin.⁹⁰ Detsamma gjorde *Ny Dag*, vilken dessutom, som vanligt, förordade vilda strejker utan förbundsledningens godkännande.⁹¹ SKP fördömde, liksom tidigare under året, denna linje,⁹² men två av förbundets avdelningar, i Kramfors och Ulfvik, följde *Ny Dags* uppmaningar. Därmed hade återigen de båda kommunistiska partiernas olika fackliga uppfattningar drabbat samman; facklig legalism eller dess genombrytande.

Att fasthållandet vid den fackliga legalismen var långt ifrån oproblematiskt framgår av en skrivelse till partiledningen från Holger Schönning, medlem av Pappers avdelning i Essvik.⁹³ Han redovisade där arbetarnas förbittring över förbundsledningens åtgärd att enbart proklamera partiell strejk och framhöll, att det var ”tämmligen svårt och är det fortfarande att övertyga arbetarna om att vi inte utan förbundets stöd och sanktion skulle besluta om omedelbar arbetsnedläggelse ... Och vi får inte bortse ifrån att det under nuvarande situation börjar åtminstone gro bland arbetarna den uppfattningen att vi är allt för beskedliga i vårt ställningstagande.” Partimedlemmarna i Sundsvallsdistriktet hade fått hela samorganisationen där att hemställa hos förbundsledningen, att strejken måtte utvidgas. Men, fortsatte Schönning, och ställde problemet för SKP:s fackliga strategi på sin spets, ”vad skall vi vidtaga för åtgärder om förbundet avslår vårt krav? Vi har lojalt böjt oss och icke omedelbart gått i konflikt. Hört oss för bland arbetarna och funnit stämningen vara allmän för omedelbar strejk inom hela industrin. Om då förbundet trots detta går emot arbetarnas enhälligt uttalade önskan är det min uppfattning att vi måste ta risken att slå igen samtliga fabriker, naturligtvis inte utan fackföreningarna utan med deras stöd. Om detta icke sker kommer arbetarna icke längre att betrakta vårt parti som i något avseende olika sossepartiet och jag ser en fara i att det inte går att hålla ställningen om vi fortfarande efter den 29 går in för fortsättandet av arbetet med 12 procent lönereducering.”

Schönningss skrivelse behandlades i partisekretariatet⁹⁴, där man drog upp riktlinjerna för hur Medelpads partidistrikt skulle föra den fortsatta kampen.⁹⁵ Inledningsvis förklarade man, att ”i anslutning till partiets kampkaraktär har vi inget att invända ur principiell synpunkt mot att gå i bräschen för massafabrikerens arbetare i Medelpad även i öppen kamp och trots att förbundsledningen icke påbjudit allmän arbetsnedläggelse i distriktet.” Detta innebar dock inget uppgivande av den fackliga legalismen, för senare underströk man, att den förordade strejken måste genomföras på ”organisationsmässigt sätt”. Partimedlemmarna rekommenderades att söka få till stånd ett extra sammanträde med samorganisationen i Medelpad och ställa ultimativt krav till förbundsledningen att vidta allmän arbetsnedläggelse. Som ytterligare påtryck-

⁸⁹ Protokoll fört vid SPIAF:s extra sammanträde med styrelsen och representantskapet den 19/2 1932. (SPIAF:s arkiv, Stockholm.)

⁹⁰ FD 24.2.1932. Kravet upprepades från Pappers distrikt i Sundsvall och Gävle-Dala, där SKP dominerade.

⁹¹ *Ny Dag* 22.2.1932.

⁹² FD 25.2.1932. ”Det finns i förevarande situation bara en linje för Sveriges pappersmassearbetare, nämligen att med bibehållande av den organisatoriska enheten pressa fram kamp över hela linjen.”

⁹³ Holger Schönning SKP 23.2.1932.

⁹⁴ Partisekretariatets protokoll 25.2. 1932.

⁹⁵ SKP Medelpads kommunistiska partidistrikt, 25.2.1932.

ningsmedel borde man anordna en omröstning bland de berörda arbetarna och sedan sända en deputation till Stockholm för att uppvakta förbundsledningen. Slutligen borde man ta kontakt med samorganisationerna i Ångermanland och Hälsingland för att få dem att sluta upp bakom denna linje. Men längre än så kunde partiledningen inte sträcka sig och man varnade särskilt för att ”partiet inte skall behöva ställas inför obehagliga överraskningar i anledning av den nu förordade taktiken”, d. v. s. risken för att partiorganisationen i Medelpad inte kunde förhindra ett genombrytande av den fackliga legalismen.

Dessa problem löstes dock för SKP därigenom att konflikten snabbt utvidgades. Den 4 mars meddelade Pappersbruksförbundet sin avsikt att sänka lönerna från och med den 21 samma månad. Samtidigt beslöt Pappers representantskap att utlysa allmän strejk, om ingen överenskommelse kunnat ingås före detta datum och om LO:s medgivande gavs. Den 17 mars framlade medlingskommissionen ett avtalsbud, som för massaindustrin innebar en sänkning av timlönen med 7 procent och för pappersindustrin med 4 procent. Förbundsledningen, som inte ansåg sig kunna nå bättre resultat, utsände med tillstyrkande förslaget till omröstning. *Folkets Dagblad* vände sig mot medlingsbudet⁹⁶, som med överväldigande majoritet avvisades av massaarbetarna, medan pappersarbetarnas avslagsmajoritet var synnerligen knpp.⁹⁷

Innan förbundsledningen tog kontakt med medlingskommissionen, deltog den i ett extra sammanträde med LO:s representantskap, som uppmanade förbundet att trots den stora avslagsmajoriteten i likhet med ledningen för Sägverks godta avtalsförslaget. Landsorganisationen kunde visserligen inte förbjuda Pappersindustriarbetarförbundet att gå i strejk, men å andra sidan tänkte man inte på något sätt lämna understöd åt ett förbund, som fronderade.⁹⁸ Strand förklarade sig väl förstå LO-ledningens betänkligheter, men med tanke på den otvetydiga medlemsopinionen bland massaarbetarna ansåg han sig inte kunna handla mot denna. Däremot fann han det fullt motiverat att göra upp vid bordet för pappersbruksarbetarna, men massaarbetarnas hållning tvingade förbundsledningen att mot sin vilja utlysa strejk för hela massaområdet.

Vid ett extra sammanträde med Pappers styrelse och representantskap den 26 mars, där man fattade beslut om total strejk inom massaindustrin efter den 7 april, beklagade Johan Karlsson, att ”LO undandragit oss sitt stöd och ansåg detta utvisa, att LO helst ser att vi förlora striden”.⁹⁹

Per Bergman, som var närvarande vid mötet, försökte få förbundet att avstå från strejk. ”Hela denna aktion är ett ekonomiskt vanvett”, förklarade LO:s sekreterare.¹⁰⁰ Debatten inom förbundet stod dock inte om huruvida man skulle inleda en strejk heller inte utan under vilka former den skulle igångsättas. Ett något försiktigare utformat förslag från Strands sida segrade med elva röster mot tio gentemot Henning Carlssons förslag.

Strejken, som utbröt den 11 april, hälsades med stor tillfredsställelse i *Folkets Dagblad*. ”Därmed har också Pappersindustriarbetarförbundet tagit klar ställning mot den förrådiska linje LO:s ledning intagit genom sitt beslut att inte understödja pappersmassaarbetarna ekonomiskt ... en seger för massaarbetarna vore dödsdomen över den ‘fackliga taktik’ de reformistiska ledarna tillämpat under vinterns avtalsrörelse.”¹⁰¹

⁹⁶ FD 18.3.1932.

⁹⁷ Av massaarbetarna var 7649 mot och 1353 för och av pappersarbetarna 4226 mot och 4127 för.

⁹⁸ Casparsson, a.a., 289 ff. En vanlig tankegång var att de tidigare lönereduceringarna sågs som närmast prejudicerande och Pappers ansågs osolidariskt, om det inte också godtog lönesänkningar. Se också *Fackföreningsrörelsen*, 1932:15.

⁹⁹ Protokoll fört vid extra sammanträde med SPIAF:s styrelse och representantskap den 26/3 1932, s. 3.

¹⁰⁰ Ibid. s. 10.

¹⁰¹ FD 29.3.1932.

Massakonflikten, som varade fram till den 5 augusti, blev ett förödande nederlag för arbetarna. Depressionen och den stora arbetslösheten gjorde strejkvapnet mindre kännbart för motståndarna, samtidigt som LO-ledningens ställningstagande mot förbundet definitivt omöjliggjorde en framgångsrik kamp. Den senare omständigheten blev särskilt kännbar, när massafabrikerna under våren skulle lasta ut de ineliggande lagren. Pappersindustriarbetarförbundet förklarade genast massan i blockad och vände sig till Transportarbetarförbundet med en begäran om sympatiblockad. Transport avtog förbundets begäran, emedan LO-ledningen inte stod bakom konflikten, och på en direkt förfrågan till LO:s sekretariat förklarade detta, att man ”inte kunde tillråda vidtagande av några sympatiåtgärder från Transportarbetarförbundets sida.”¹⁰²

För SKP:s del återstod inte mycket annat än att protestera mot LO-ledningens politik och uppmana partimedlemmarna att i sina fackföreningar få till stånd anslag eller insamlingar till massaarbetarna, ”för att gottgöra LO:s svek”.¹⁰³ Avvisandet av önskemålet om en sympatiblockad drev *Folkets Dagblad* till ursinniga angrepp mot LO-ledningen. ”LO organiserar nu strejkbryteri i massakonflikten”.¹⁰⁴ Dolken i ryggen på massaarbetarna ... Nu visar det sig att LO är en ‘anfallsorganisation’, men riktad mot arbetarna.”¹⁰⁵

Kominternkommunisterna nöjde sig dock inte bara med protester utan arbetade aktivt för att förmå Transports lokalavdelningar att på egen hand utlysa blockad mot massautlastningen och om det inte hjälpte ingrep man med egna krafter och försökte förhindra ilastning.¹⁰⁶

För SKP var det otänkbart att agera självständigt utanför fackföreningarnas ram, men däremot var man inte beredd att underordna sig Transports beslut och partiet gav sitt stöd till de fackföreningar, som vägrade att befatta sig med den blockerade massan.¹⁰⁷ På så sätt kom avdelningarna i Söderhamn, Luleå, Härnösand och Sundsvall att bryta med förbundets linje. Detta var kanske det läge i partiets historia, där man stod närmast ett avsteg från uppslutningen bakom den fackliga legalismen. På partiets nionde kongress efterlyste Johan Karlsson en linje, ”som ligger mellan LO:s och Transports å ena sidan och sillénarnas å den andra beträffande massakonflikten.”¹⁰⁸ Men ingen kunde anvisa honom en sådan linje och när Transports ledning hotade de fronderande fackföreningarna med uteslutning ur förbundet, så gav SKP under protest upp sitt aktiva motstånd och avdelningarna i Sundsvall och Härnösand återgick till arbetet, medan de i Luleå och Söderhamn, som dominerades av kominternkommunisterna, uteslöts ur förbundet.¹⁰⁹

I ett brev till det fackliga utskottet i Ångermanlands partidistrikt lämnades en utförlig motivering till partiets handlingssätt.¹¹⁰ Det hade, förklarade man, varit helt naturligt för partiet att ställa sig solidariskt med de transportfackföreningar, som vägrade massautlastning. Partiets linje hade hela tiden varit den att Pappers blockad skulle respekteras av de andra förbunden. Men efter uteslutningsshotet stod man inför ett nytt läge; ”skall vi låta provocera oss ut ur förbundet eller avge lojalitetsförklaring och stanna kvar.” Om man fortsatte med säractionerna i de lokala avdelningarna, så skulle en uteslutning följa. Detta skulle i sin tur medföra, att man helt förlorade möjligheten att ”slå reformisterna tillbaka”. Av den anledningen måste den

¹⁰² Cit. Casparsson, a.a., s. 297.

¹⁰³ FD 23.4.1932. Gävle-Dala anslog således nära 5 000 kronor. FD 31.5.1932.

¹⁰⁴ FD 28.4.1932

¹⁰⁵ FD 29.4.1932.

¹⁰⁶ Casparsson, a.a., s. 297 ff.

¹⁰⁷ FD 23.5.1932.

¹⁰⁸ Protokoll vid SKP:s nionde kongress 14-16 maj 1932, s. 62.

¹⁰⁹ Casparsson, a.a., s. 304. ”Dessa arbetare ställdes inför ett antingen-eller. Antingen att svika sin tro och sin klass, eller också att bli uteslutna ur fackorganisationen.” FD 26.5.1932. (Solidariteten och massakonflikten.)

¹¹⁰ SKP Ångermanlands Kommunistiska Partidistrikts fackliga utskott, 3.6. 1932.

begärda lojalitetsförklaringen undertecknas. Något kunde man rädda sitt ansikte genom att till protokollet anteckna sin mening, att Transport borde ha stött den av Pappers begärda sympatiaktionen, men längre än så kunde man inte sträcka sig.

Vid ett sammanträde med Pappers representantskap den 20 maj gav de kommunistiska ledamöterna uttryck för all den bitterhet de själva kände gentemot LO-ledningen. ”Det ser ut som om man föresatt sig att knäcka oss och många medlemmar ställer frågan, om det är någon nytta att längre tillhöra organisationen”, framhöll Erik Jansson.¹¹¹

Johan Karlsson redovisade sina upplevelser av medlemmarnas reaktioner och menade, att deras förbittring nu var så stor, ”att man får slåss för att hålla dem kvar i organisationerna”.¹¹²

Kritiken av LO-ledningen avvisades av de övriga ledamöterna och flera menade, att arbetarnas förbittring till stor del kunde förklaras av den propaganda, ”som Johan Karlsson med flera fört”.¹¹³ På ett tidigt stadium hade förbundet fått kännedom om LO-ledningens inställning, men ändå hade man varit ”stormodig nog att taga konflikten”.

Denna argumentering övertygade dock inte Henning Carlsson. ”Man beklagar skallet mot LO, men det kan inte hjälpas. När man brutit två käppar och inte den tredje, stod vederbörandes prestige på spel.”¹¹⁴ Henning Carlsson framförde även ett förslag om att mötet skulle uttala sitt missnöje med LO:s inställning till strejken; förslaget avvisades med elva röster mot sex.

Den viktigaste frågan på dagordningen gällde en begäran från Strands sida om att representantskapet skulle hemställa hos avdelningarna att ge förhandlingsdelegationen fullmakt att träffa en slutgiltig överenskommelse i massakonflikten. Som man kunnat vänta sig avvisades begäran av kommunisterna, men även de övriga gick emot Strand, inte på sakliga grunder, men emedan de inte fann tiden vara mogen för ett sådant steg; medlemmarna skulle aldrig giva sitt godkännande.¹¹⁵

Förbundsledningen befann sig i en besvärlig pattställning; en uppgörelse vid bordet såg man som den enda möjligheten, men medlemmarnas och i synnerhet kommunisternas motstånd omöjliggjorde för tillfället denna utväg. På ett sammanträde en månad senare sammanfattade ombudsmannen L. Em. Eriksson den LO-lojala majoritetens dilemma: ”Inom förbundsledningen ha vi en minoritet, som vi vet kommer att ställa sig vid sidan av ett beslut om uppgörelse vid bordet. Det parti de tillhöra, kommer att skicka ut direktiv till sina medlemmar vilka linjer de skola följa, oppositionen kommer att leva högt på kritiken av förbundsledningen och i värsta fall riskerar man att förbundet slås sönder.”¹¹⁶ En fullständig enighet inom förbundets ledande organ vore därför en nödvändig förutsättning för en uppgörelse vid bordet.

På mötet den 20 juni deltog även LO:s ordförande Edvard Johansson, som i strejkens slutskede spelade en aktiv roll. Han uppmanade förbundsledningen att visa ”ansvarskänsla” och underteckna avtalet utan medlemmarnas hörande. Vidare angrep han kommunisterna och *Folkets Dagblads* rapportering kring strejken. Han gav kommunisterna och *Folkets Dagblads* rapportering kring strejken skulden för att den blivit så utdragen och svårlöst.¹¹⁷

¹¹¹ Protokoll fört vid ordinarie sammanträde med SPIAF:s styrelse och representantskap den 20/5 1932, s. 2.

¹¹² Ibid. s. 3.

¹¹³ Ibid. s. 5. (John Hult.)

¹¹⁴ Ibid. s. 7.

¹¹⁵ Ibid. s. 8. ff.

¹¹⁶ Protokoll fört vid sammanträde med SPIAF:s förbundsstyrelse, representantskap och underhandlingsdelegation den 20-21/6 1932, s. 5f.

¹¹⁷ Ibid. s. 4 f.

Johan Karlsson, å sin sida, avvisade helt LO-ordförandens påståenden och förnekade, att det rörde sig om en partipolitiskt bestämd konflikt. Strejken stöddes även av de socialdemokratiska arbetarna och Karlsson upprepade sin kritik över LO:s handlingsätt. Det var LO-ledningen, menade han, som borde ta ansvaret för strejkens utgång och ”inte söka vältra över det på någon viss politisk riktning.”¹¹⁸

Trots Edvard Johanssons energiska uppmaningar till omedelbar uppgörelse vägrade förbundets ledning att följa den vägen. Förutom de argument, som framfördes av Eriksson, menade flera att känslan för medlemmarnas avgörande bestämmanderätt var så starkt utvecklad att ett förbigående av denna allvarligt skulle skada förbundets och dess lednings anseende.¹¹⁹ I stället beslöt man att återigen utsända förslaget från den 17 mars till omröstning. Om avslagssiffrorna denna gång blev mindre, kunde det tänkas att möjligheterna till en uppgörelse vid bordet blev större. Men även denna gång avvisades det av medlemmarna med klar majoritet¹²⁰ och i *Folkets Dagblad* varnade man eftertryckligt för att godkänna det.¹²¹

Inom SKP:s partiledning var man emellertid inte lika enig längre om möjligheten att undvika en lönereducering. Det var inte bara Oscar Samuelsson, som gav uttryck för sin pessimism¹²², utan ett par andra AU-medlemmar förordade, att partiet inte skulle binda sig mot varje slags lönereducering utan ges möjlighet att manövrera.¹²³

Men majoriteten inom arbetsutskottet visade än så länge ingen vilja att uppge de tidigare ståndpunkterna och var övertygad om att ”segern blir säkrare ju längre konflikten varar. Pappersarbetarna är vana vid långvarig kamp.”¹²⁴ Emil Andersson ansåg, att partiet befann sig i ett mycket gynnsamt läge och att arbetarnas flertal helt stödde partiets paroller om fortsatt kamp. Nils Flyg varnade för en reträtt. ”Förbundsledningen har saboterat konflikten. Vi måste bekämpa nederlagslinjen och lägga ansvaret där det skall ligga, på de reformistiska ledarna.”

Massarbetarna hade visat, att de var beredda att fortsätta kampen¹²⁵, men samtidigt försämrades successivt förbundets finansiella ställning och den 17 juli var de ekonomiska tillgångarna helt tömda och konflikten måste fortgå utan strejkunderstöd. En hänvändelse till LO med en begäran om lån avvisades. LO-ledningen var beredd att bevilja lån enbart till att avveckla konflikten. Det blev allt mer uppenbart, att det inte längre fanns några möjligheter att på dessa villkor fortsätta kampen och i *Folkets Dagblad* kunde man finna resonemang, som utgick ifrån att nederlag var tänkbart.¹²⁶

I slutet av juli arbetade förbundsledningen energiskt på att få strejken avslutad, men ännu var medlemmarna inte beredda att godta detta. En begäran om fullmakt för förbundsstyrelsen att träffa uppgörelse vid bordet avvisades om än med mindre majoritet än tidigare.¹²⁷ I detta läge beslöt förbundet att sammankalla representantskapet till en konferens, där även ett ombud från varje konflikttrabbad avdelning deltog. Det var förbundsledningens förhoppning, att denna

¹¹⁸ Ibid. s. 7.

¹¹⁹ Ibid. s. 6 ff.

¹²⁰ Röstsiffrorna var 5.676 mot och 2.242 för. Karlbom, a.a., s. 278.

¹²¹ FD 20.6.1932.

¹²² AU-protokoll 21.6.1932. ”Svårt med så långa konflikter under så tryckta ekonomiska förhållanden.”

¹²³ Ibid. (Gustav Gustavsson och Gösta Blomberg.)

¹²⁴ Ibid. (Gustav Larsson.)

¹²⁵ Belysande för stämningen bland SKP-dominerade avdelningar är Iggesund avvisande av förslaget med 410 röster mot 3. FD 23.6.1932.

¹²⁶ FD 19.7.1932. (Massakonflikten.)

¹²⁷ 4.244 mot 3.322. Karlbom, a.a., s. 278.

församling, som sammanträdde den 2-5 augusti, skulle ge ledningen den eftersträvade fullmakten.¹²⁸

Dagen innan möttes förbundets ledning och Strand förordade, att man skulle fatta ett beslut om konfliktens avveckling, vilket senare skulle underställas konferensen.¹²⁹ Även de kommunistiska ledamöterna erkände nu, att läget var hopplöst. ”Vi ha nu kommit in i en återvändsgränd med konflikten, kunna vi icke skaffa understöd till medlemmarna, måste det bli en uppgörelse”.¹³⁰

När nu nederlaget stod klart för dem intensifierade de sitt angrepp på LO-ledningen. ”Jag vill erkänna, att ni segrat, LO tillsammans med arbetsgivarna, men jag hoppas också, att arbetarna skola förstå varför de besegrats”.¹³¹ För kommunisterna gällde det nu att kunna försvara sitt stöd för den misslyckade strejken och se till att man ensam slapp bära ansvaret för nederlaget. Att strejken skulle kunna sluta i nederlag hade kommunisterna inom förbundsledningen aldrig förnekat, underströk Henning Carlsson, men om fackföreningsrörelsens samlade resurser kommit till användning, hade utgången kunnat bli en annan.

I ett häftigt inlägg avvisade Edvard Johansson kritiken mot LO-ledningen. ”Det är en oför-synthet utan like att ifrågasätta att inte ledningen bemödat sig om att göra det bästa ... Ansvaret skall inte pratas bort, det skall läggas där det skall vara”.¹³² Men det var inte enbart kommunisterna inom förbundet som LO:s ordförande kritiserade; han vände sig även mot det flitiga tillämpandet av omröstningsförfarandet. ”Detta verkar fullständigt nedbrytande för förlikningsinstitutionens auktoritet, och kan icke få fortsätta.”

Men det väsentliga var att de kommunistiska representanterna gav sitt samtycke till förbundsledningens förslag, att man från den inkallade konferensen skulle söka få fullmakt att göra upp vid bordet. Det var förvisso inte med lätt hjärta, som kommunisterna tog detta steg och för att göra kapitulationen något lättare lämnade de sin anslutning enbart under förutsättningen att inga pengar kunde upplånas, något som de redan visste var en omöjlighet.¹³³

Kommunisternas ställning försvårades ytterligare, då de dagen därpå framträdde inför den extra konferensen och det framgick, att stämningen där alls icke var upplagd för att lämna den begärda fullmakten. Flera talare från kommunistdominerade avdelningar förespråkade fortsatt kamp och menade, att ett större lån skulle vara tillräckligt för att få motståndarna mjuka.¹³⁴

I detta läge gick Johan Karlsson ifrån den kommunistiska ståndpunkten från dagen innan och presenterade ett förslag enligt vilket ombuden skulle uppdra åt Strand att genom medlingskommissionen få till stånd nya förhandlingar och sedan själva godkänna en eventuell uppgörelse.¹³⁵ Detta var ett förslag, som förbundsledningen definitivt inte uppskattade – den hade inte avsett, att ombuden skulle vara kvar under förhandlingarna – men det antogs med röstsiffrorna 36-33.

Den kommunistiska omröstningsframgången gällde dock inte frågan om fortsatt kamp utan snarare formerna för strejkens avveckling, vilka man försökte göra så godtagbara som möjligt. Följande dag tog man kontakt med partiledningen och framhöll för denna, att man ansåg

¹²⁸ Ibid. s. 287 f.f

¹²⁹ Protokoll fört vid sammanträde med SPIAF:s förbundsstyrelse, representantskap och underhandlingsdelegation den 1 och 6 augusti 1932, s. 1 f.

¹³⁰ Ibid. s. 7. (Henning Carlsson.)

¹³¹ Ibid. s. 4 f. (Johan Karlsson.)

¹³² Ibid. s. 6 f.

¹³³ Ibid. s. 13.

¹³⁴ Protokoll fört vid konferens med ombud för de i pappersmassekonflikten deltagande avdelningarna den 2-5 aug. 1932, s. 3 ff.

¹³⁵ Ibid. s. 10.

strejken vara förlorad och att man i en kraftfull protest skulle ”klarlägga skulden till nederlaget”, men man var helt beredd att acceptera det.¹³⁶

Debatten om vem som bar ansvaret för nederlaget kom helt att prägla diskussionerna på Pappers konferens den 3 augusti. De argument, som tidigare kommit till användning inom förbundets ledning, upprepades nu inför den mer representativa församlingen. ”Vi erkänna nederlaget”, förklarade Johan Karlsson. Segern hade funnits ”inom räckhåll”, men med LO:s hjälp hade motståndarna segrat. Till SAP hade man kunnat anslå en kvarts miljon kronor, ”men massaarbetarna får titta i månen efter understöd. Det skola vi komma ihåg, när vi resonera om ansvaret”.¹³⁷

Henning Carlsson var heller inte beredd att låta kommunisterna ensamma bära ansvaret och han frågade förbundsledningen, varför den inte hade agerat som Sågverks ledning, om den – som den nu lät påskina – redan från början förutsett ett nederlag. Naturligtvis visste han svaret på denna fråga. Det hade L. Em. Eriksson klargjort den 20 juni och en förklaring av samma innebörd lämnades nu av Adiels från förbundsstyrelsen.¹³⁸

Huvudangreppet mot kommunisterna riktades från Edvard Johansson i ett våldsamt inlägg. ”Kommunisternas bluffmakeri har nu genomskådats och att de haft för stort inflytande i edert förbund är en sak, som ej kan bortresoneras. Här har dessa små gluttpartier lagt sig till med later och förmyndarskap över fackföreningsrörelsen och sedan när striden misslyckats och det hela gått åt fanders, så söker man feigt skylla ifrån sig på alla upptänkliga sätt.”

Ansvaret för nederlaget lade LO:s ordförande helt på kommunisterna och han klargjorde även vilka konsekvenser detta skulle få i fortsättningen; ”det förmyndarskap, som ni vill pålägga oss, det skall vi taga ifrån er, det kunna ni vara övertygade om.”¹³⁹

Den 4 augusti ägnades åt förhandlingar inför medlingskommissionen och då konferensen samlades följande dag för att ta del av Strands rapport fick förbundsledningen fullmakt att träffa en överenskommelse på de villkor Strand presenterat. Kommunisternas motstånd var brutet och beslutet träffades utan någon debatt och i det avtal, som undertecknades den 5 augusti återfanns även Henning Carlssons namn.¹⁴⁰

Konfliktens efterspel

Strejken hade slutat med ett oomtvistligt nederlag för arbetarna. Det avtal, som man till slut accepterade var till och med sämre än medlingsförslaget från den 17 mars och nu inleddes diskussionen om vem som bar ansvaret för det inträffade. Förbundsledningen hade sitt svar snabbt klart.¹⁴¹ Konflikten hade igångsatts under synnerligen svåra konjunkturmässiga förhållanden, men den meningslösa striden hade kunnat undvikas, om medlemmarna velat ”taga de råd som såväl Landsorganisationens som förbundets ledning lämnat”. I stället hade medlemmarna följt de paroller, som ”väl villigt lämnats av oansvariga politiska sammanslutningar... och resultatet har ej uteblivit.” Strand överlämnade således helt och hållet ansvaret för den förlorade kampen på den kommunistiska propagandan och lät sig nöjas med detta som förklaring.¹⁴²

¹³⁶ Partisekretariatets protokoll 3.8. 1932.

¹³⁷ Protokoll fört vid konferens med ombud för de i pappersmassekonflikten deltagande avdelningarna den 2-5 aug. 1932, s. 28.

¹³⁸ ”Henning Carlsson säger, att vi skulle gjort upp, om vi ansågo att konflikten var olycklig. Jag förstår, att Carlsson ingenting högre önskat, han hade då haft en bättre plattform i valrörelsen.” Ibid. s. 29.

¹³⁹ Ibid. s. 31 f.

¹⁴⁰ Pappersarbetaren 1932:2.

¹⁴¹ G. O. Strand, Konflikten inom pappersmasseindustrin; Fackföreningsrörelsen 1932:34.

¹⁴² Samma bedömning görs av Karlbom, a.a., s. 280 ff och Casparsson, a.a., s. 296 f.

SKP, däremot, gjorde en helt annan bedömning av strejken. Emil Andersson, som hela tiden helhjärtat stött konflikten, underkastade den en analys i en särskild broschyr.¹⁴³ Ibland, förklarade han där, leder inte alltid en riktigt genomförd kamp till seger. ”Klasskrafternas gruppering, ojämnt styrkeförhållande mellan klasserna, det objektiva läget o. s. v. kan mycket väl bringa även en sådan strid till nederlag”.¹⁴⁴ Men i det aktuella fallet hade inget av detta inträffat. Nederlaget berodde uteslutande på att till massaarbetarnas motståndare ”anslöt sig också en del arbetarledare.” ”LO-ledningen skall aldrig lyckas utplåna sitt ansvar för nederlaget”,¹⁴⁵ fastslog Emil Andersson. LO-ledningens ansvar för nederlaget såg han framför allt i dess vägran att ekonomiskt stödja de strejkande samt avvisandet av förbundets begäran om sympatiblockad. Därtill kom frånvaron av moraliskt stöd, vilket ersattes av direkt propaganda mot strejken.

Emil Andersson framhäver således främst de subjektiva faktorer, som verkade mot strejken, medan de objektiva, i den ekonomiska konjunkturen liggande svårigheterna, helt utelämnas. Hans analys blir således den rakt motsatta till Strands, där LO-ledningens agerande och dess betydelse för strejkens utgång inte tas upp till behandling.

SKP såg nu fram emot förbundets kongress samma år, då ”räkenskapens dag” skulle stunda för dem, ”som försökt spränga klassolidariteten och bringa arbetarna nederlag”.¹⁴⁶ Men mot de kommunistiska ledamöternas röster beslöt representantskapet, förebärande dålig ekonomi, att framflytta kongressen till obestämd tid nästa år. *Folkets Dagblad* avvisade motiveringen som en förevändning för att slippa ta del av medlemmarnas protester mot uppörelsen.¹⁴⁷

Då kongressen slutligen kom till stånd, drygt ett år efter avtalsuppörelsen, hade mycket av den förbittrade och upphetsade stämningen kring nederlaget avtagit. SKP vidhöll visserligen sin uppfattning, att ledningarna för LO och förbundet bar huvudansvaret, men medgav samtidigt, att ”det skulle vara dumt av dem som var för konflikten att frånkänna motsidans argument varje bärighet, men det är lika dumt av motsidan att kategoriskt stämpla argumenten för konflikten som rena vansinnet”.¹⁴⁸

Kongressdebatten blev förhållandevis lugn och av Strand beskrevs den som ”milda västanfläktar gentemot den storm som tidigare framförts från oppositionens sida”.¹⁴⁹ De tidigare redovisade argumenten återkom fast nu i mindre tillspetsad form. Flera socialdemokratiska talare ville inte ensidigt kritisera dem, som tidigare gått in för strejken utan önskade bara, att dessa nu ville inse sitt misstag och inte beskylla andra.¹⁵⁰ De kommunistiska ombuden fortsatte att framhålla LO:s agerande som huvudanledning till nederlaget,¹⁵¹ men ett huvudintryck måste ändå vara att de intog en påtagligt defensiv hållning.¹⁵² Nederlaget hade följts av dåliga

¹⁴³ Emil Andersson, *Fakta i massakonflikten*, (Stockholm, 1932).

¹⁴⁴ *Ibid.* s. 9.

¹⁴⁵ *Ibid.* s. 10.

¹⁴⁶ *FD* 6.8.1932. (Massakonfliktens facit.)

¹⁴⁷ *FD* 9.8.1932. Under maj månad företogs en omröstning bland förbundets medlemmar om kongressen skulle uppskjutas. Resultatet blev att 5.439 var mot och 4.888 för en uppskjutning. Detta resultat föranledde dock inget beslut. Protokoll fört vid ordinarie sammanträde med SPIAF:s styrelse och representantskap den 20 maj 1932, s. 11. En dryg månad senare ”trodde (Strand) att om en omröstning i nuvarande läge skulle företagas skulle medlemmarna besluta på annat sätt”, varför han ansåg sig kunna förorda, att kongressen uppsköts till nästkommande år. Protokoll fört vid sammanträde med SPIAF:s styrelse, representantskap och underhandlingsdelegation den 1 och 6 augusti 1932, s. 11.

¹⁴⁸ *FD* 23.7.1933. (Pappersmassekonflikten.)

¹⁴⁹ Protokoll fört vid Svenska Pappersindustriarbetareförbundets fjärde ordinarie kongress 13-19 augusti 1933, s. 46.

¹⁵⁰ *Ibid.* s. 42 (Albin Johansson) och s. 58 (Johan Pettersson).

¹⁵¹ Se t.ex Harald Henrikssons inlägg, *Ibid.* s. 39.

¹⁵² Karlboms bedömning av dem som sittande på de anklagades bänk är överdriven, a.a., s. 284.

lokala uppgörelser och på kongressen reagerade kommunisterna emot att ansvaret för strejken enbart lades på dem. Det var, hävdade man, inte bara kommunister, som varit för strejken.¹⁵³ Stämningen på kongressen var uppenbarligen inte gynnsam för de kommunistiska ombuden, som inte ens framlade något förslag till misstroendevotum mot förbundsledningen.

Den räkenskapsens dag, som *Folkets Dagblad* sagt sig vänta på, kom nu i stället att riktas mot kommunisterna. När valberedningen framlade sitt förslag till nytt representantskap, återfanns ingen av de tidigare fyra kommunistiska ledamöterna däri. Avgörande för detta beslut hade inte varit de fyras personliga kvaliteter, utan man lämnade en politisk motivering för deras uteslutning. ”Ledningen för en facklig organisation måste ha en homogen sammansättning och vara obunden av partipolitiska linjer.”¹⁵⁴ Detta öppna erkännande väckte våldsam förbittring hos kommunisterna. ”De kamrater, som nu skola utestängas från ledningen ha icke brutit några stadgar eller uppträtt illojalt utan skola ut därför att de icke tillhöra den socialdemokratiska partifällan.”¹⁵⁵ Kommunisterna hade stött och arbetat för en strejk, som av flera skäl, utanför deras egen kontroll, hade lett till ett fullständigt nederlag. Nu fick de betala priset för detta i form av minskat inflytande inom förbundet¹⁵⁶ och förlusten av allt inflytande inom förbundets ledning.¹⁵⁷ Det slutgiltiga resultatet av massakonflikten blev således att socialdemokraterna ytterligare stärkte och befäste sin ställning inom förbundet på oppositionens bekostnad.

Förbunds- och LO-ledningens angrepp mot SKP förutsatte att förbundets medlemmar var o-självständiga offer för kommunistisk påverkan utan förmåga att självständigt ta ställning till förhandlingsfrågorna. Att denna syn innebär en grov förenkling säger sig självt. SKP:s starka ställning inom förbundet måste i stället ses som ett uttryck för den utbredda radikalismen bland pappers- och massaarbetarna. SKP:s krav på omfattande kampinsatser var dessutom inte alltid ett troget återgivande av uppfattningen hos många av förbundets radikalaste medlemmar. Vi har sett, att partiet vid flera tillfällen hamnade mellan medlemsopinionen och förbundsledningen och att kommunisterna i stället för att – som den fackliga ledningen hävdade – verka pådrivande intog en modererande hållning. Genom att ständigt sluta upp bakom den fackliga legalismen förmådde man arbetarna – som ofta upprördes av förbundets tvehågsna handlande och LO-ledningens åtgärder mot de strejkande – att följa ledningens beslut. Det är lätt att se vilka konsekvenserna hade blivit för förbundet, om kilbomskommunisterna försökt tillämpa kampmetoder liknande kominternkommunisternas. Inom förbundsledningen framstod visserligen kommunisterna som de direkt ansvariga för strejken, men det vore för en bedömning av partiets insatser mer rättvisande att framhäva den avsevärda betydelse de hade för förbundets sammanhållning och för förbundsledningens möjlighet att under en våldsam och omfattande medlemsopposition få sina beslut genomförda och accepterade.

SKP:s fackliga inflytande

Att exakt fastställa det kommunistiska inflytandet inom fackföreningsrörelsen stöter på stora, i praktiken närmast oöverbinnerliga, svårigheter. Inom partiledningen menade man ofta, att inflytandet kunde uttryckas i form av det stöd partiets paroller erhöll från arbetarna. En sådan inställning är ingalunda orimlig, men frågan är om ett dylikt stöd verkligen sträcker sig utöver den tillfälliga frågan.

¹⁵³ Henning Carlsson, *ibid.* s. 50 f.

¹⁵⁴ Hult, *ibid.* s. 335.

¹⁵⁵ Andersson, *ibid.* s. 355.

¹⁵⁶ ”Hade Henning Carlsson såsom underhandlingsdelegat vänt, då 17-marsförslaget lades så är det troligt att kilbomarna varit bättre representerade. Öqvist, *ibid.* s. 49.

¹⁵⁷ De socialdemokratiska ledamöterna i representantskapet erhöll röster, som varierade mellan 207 och 141, kommunisterna mellan 29 och 65.

Tabell 1. SKP:s fackliga inflytande

Fackförbund	Antal representerade på DAC:s konferenser		Representerade vid DAC:s konferenser			II + III	Fack- förbundens medlemsantal 31 dec. 1933
	1930	1933	I Vid båda	II	III		
				Vid någondera	Blandad repr		
Grov och Fabriks	1636	2616	1369	3137		3137	63074
Gruv	171	18		189		189	5896
Bleckoch Plåt	33				1072	1105	2460
Bryggeri	131	162	162	162		162	6619
Byggnadsträ		7042		7042		7042	21800
De Förenade Förbunden	360	64		424		424	7008
Elektr. arb.förbundet	282	266	266	266		266	6367
FCPF		742		742		742	3847
Gjutare	681	140	90	731		731	6365
Hotelloch Restaurang		3432		3432		3432	10778
Järnvägs	81			81		88	37319
Kommunal	442			442		442	27867
Lantarbetare	27			27		27	15992
Livsmedel	2412	4309	2412	4309		4309	21574
Metall	975	1812		2787	2800	5587	100666
Målare	2949	2972	2972	3194		3194	9930
Pappers	2437	1996	1238	3160		3160	35227
Sågverks	619	488	371	742		742	39393
Telegraf					683	683	5083
Transport	1865	504		2369		2369	28375
Träindustri		422		422		422	16647
Vägoch Vatten	78	62		140		140	12172
Beklädnads		356		356		356	14636
	15.156	27403	8880	34187	4555	38742	499095

Som exempel på kommunistiskt inflytande bör man hellre välja sådana fall, då det föreligger ett ställningstagande mer direkt och medvetet för SKP och mot socialdemokratin. En fackförenings anslag till, exempelvis, en kommunistisk valkampanj bör falla inom denna kategori och en undersökning av vilka fackföreningar, som under åren 1930, 1932, 1934 och 1936 ekonomiskt understödde partiet skulle förmodligen ge den mest rättvisande bilden av partiets fackliga förankring. En sådan statistik saknas emellertid och här har ett annat tillvägagångssätt valts. En sammanställning av de fackföreningar, som sände ombud eller hälsningstelegram till de två rikskonferenser, som organiserades av De Arbetslösas Centralkommitté (DAC) i december 1930 och januari 1933¹⁵⁸ ger en god bild av partiets fackliga styrka. Inbjudan att representera utsändes till samtliga fackföreningar och det ålåg varje partimedlem att i sin fackförening väcka förslag om sändande av ombud. Konferensen var visserligen inte direkt riktad mot LO-ledningen och SAP, men genom att LO:s sekretariat bestämt avrådde från deltagande, kom ett beslut om sådant att rikta sig mot socialdemokratin. Med den teknik, som här användes, kommer vi åt de fackföreningar, som på medlemsmöten valde ombud till DAC:s konferenser, medan vi däremot inte vet hur många av avdelningens medlemmar, som deltog i beslutet.¹⁵⁹ Dessutom går vi miste om de fackföreningar, där en knapp majoritet

¹⁵⁸ DAC var en frontorganisation under ledning av SKP och SAC. Se Bernt Kennerström, DAC enhetsfront med förhinder. Stencil, (Stockholm 1971).

¹⁵⁹ Att det kan ha rört sig om ett fåtal personer framgår av t.ex en omröstning av liknande karaktär; då avdelning 6 i Livsmedel 1932 anslog 1000 kronor till SKP:s valfond deltog av fackföreningens 2520 medlemmar 148 i beslutet, 92 för och 56 mot. Svenska Livsmedelsarbetareförbundet avd. 6. Minnesskrift 1896/1946. (Stockholm 1947) s. 213.

avvisade representation, vilket är den allvarligaste felkällan. De stora fackföreningar, där SKP kunde påräkna ett utbredd stöd men inte tillräckligt för att få majoritet, kan vi inte komma åt.

Tabellens siffror baseras på 86 fackföreningar med ett medlemsantal, som i flertalet fall sträcker sig från 100 upp till 600, medan blott ett fåtal avdelningar redovisar högre siffror.¹⁶⁰

Det förhållandet att en fackförening beslutade att delta på konferensen innebar givetvis inte, att alla dess medlemmar var kommunister eller sympatisörer. Vad uppgifterna i tabell 1 anger är snarare omfattningen av de arbetare, som under dessa år befann sig i en omgivning, där ständig och ofta mycket framgångsrik kommunistisk agitation ägde rum, vad man skulle kunna beteckna som stödjepunkter för det kommunistiska fackliga inflytandet.

Sifferuppgifterna gör inte anspråk på att exakt ange det kommunistiska inflytandet,¹⁶¹ men med stort eftertryck visar de dess numerära obetydlighet och tidsmässiga obeständighet. Endast 8880 kan sägas tillhöra ett för SKP tillförlitligt ”dominansområde”, medan de största siffrorna – för kategori II och II+III – utvisar områden, där inflytandet var stort, men där man förmodligen ständigt hade att räkna med en kraftig konkurrens från socialdemokrater och i viss mån även kominternkommunister. Arbetarna i dessa båda sista kategorier utgör endast mellan cirka 7 och 8 % av de ifrågakvarande fackförbundens medlemsstyrka, medan procentsiffran för den första kategorin inte ens når upp till 2.

Det framgår vidare av tabellen att de förbund inom vilka SKP var starkast företrätt samtidigt tillhörde LO:s medlemsmässigt sett svagaste förbund. Särskilt framträdande är den svaga representationen inom de två stora förbunden, Grov och Metall.

Om man samtidigt betänker, att SKP vid sprängningen 1929 drog till sig den ojämförligt största delen av det enade partiets fackliga kader och att kominternpartiet till följd av detta samt LO-ledningens uteslutningar av RFO-fackföreningar under denna tid måste ha varit avsevärt mindre än SKP är det lätt att förstå vilken facklig svaghetsperiod 30-talets början innebar för den svenska kommunismen.¹⁶²

¹⁶⁰ Det rörde sig framför allt om några stora fackföreningar i Stockholm: Rörläsningssektionen inom Metall 1, Transport 36, FCPF 1, Hotell och Restaurang 2, Livsmedel 6 och 36, Målare 1, Byggnadsträ 1 och 2. Därtill kom Metall 30 Södertälje samt Byggnadsträ 24 Göteborg.

Anm. Med blandad representation avses sådan, där företrädare för båda de kommunistiska riktningarna ingick. Detta förekom enbart 1933.

Källor. Verksamhetsberättelser för 1930 och 1933 (med uppgifter om fackföreningarnas medlemsantal den 31/12 resp. 1/1) från följande förbund: Pappers, Sågverks, Bleck och Plåt, Elektr. arb. förb., Gruv, Hotell och Restaurang, Målare, Träindustri, Metall, Bryggeri, Järnväg och Kommunal. För Transport och Gruv medlemsstatistik från maj 1931 resp. 30 april 1930 och 30 april 1935. För övriga fackföreningar Landsorganisationens medlemstal 30 september 1935.

¹⁶¹ Som framgår av källredovisningen har det inte varit möjligt att få fram sifferuppgifter för samma tidpunkter, vilket enbart av den anledningen ger upphov till en viss inexakthet. Detta berör dock på intet sätt de grundläggande uppgifterna i tabellen.

¹⁶² Först då en beräkning på liknande sätt som här gjorts av SKP:s fackliga styrka under slutet av 20-talet blir det möjligt att mer exakt fastställa partisprängningens konsekvenser på detta område. En sådan beräkning utarbetas för närvarande av Lennart Berntson, Lund och som vi hoppas kunna redovisa i ett kommande nummer av *Arkiv*.